

**První soupis míst s reálnými či zničenými sochami
Jeho Císařské Výsosti Františka Josefa I. v České republice**

**březen 2012
Ing. Jiří Daněk, Otrokovice**

Obsah

1. Úvod	3
2. Převzaté pojednání o významu soch	4
3. Reálné sochy císaře FJI ČR	6
3.1 Socha císaře FJI v Hranicích na Moravě	6
3.2 Socha císaře FJI v Komárově u Berouna	16
3.3 Socha císaře FJI v Praze	25
3.4 Socha císaře FJI ve Františkových lázních	28
3.5 Památník císaře FJI v Hrádku nad Nisou	31
3.6 Památník císaře FJI v Oznici u Valašského Meziříčí	33
4. Zaniklé sochy císaře FJI v České republice	36
4.1 Olomouc	36
4.2 Vítkov u Opavy	50
4.3 Krnov, jezdecká socha císaře FJI	51
4.4 Socha FJI v Liberci	56
4.5 Památník císaře FJI v Jablonci	57
4.6 Socha císaře FJI v Karlových Varech	59
4.7 Močidlec-pomník Františka Josefa I	68
4.8 Busta císaře FJI ve Zlíně	68
4.9 Blansko, výroba bust císaře a císařovny	70
4.10 Socha císaře FJI v Bohumíně	71
4.11 Socha císaře v Božicích	72
4.12 Sochy císaře FJI v Brně	75
4.13 Památník císaře FJI v Horní Stropnici	79
4.14 Památník císaře FJI v Litoměřicích	81
4.15 Socha FJI v Malotech na Šumavě	82
4.16 Nové Město na Moravě	82
4.17 Pomník císaře FJI na Pradědu	82
4.18 Pomník císaře FJI ve Višňové na Frýdlantsku	84
5. Závěr	86

1. Úvod

Tato práce není literárním dílem, obsahuje převážně převzaté texty a fotografie z různých internetových stránek nebo knih, vztahujících se k památníkům císaře FJI v daném místě i od více autorů. Proto se některé detaily mohou opakovat.

Zdroje jsem se vždy snažil uvádět.

Mým cílem bylo shromáždit do jednoho svazku co nejvíce informací týkajících se soch a památníků z různých míst v České republice.

Osobnost císaře Františka Josefa I. se stává středem zájmu stále více lidí.

V prodejnách knih se objevují stále nové překlady zahraničních autorů pojednávající o rodu Habsburků, ale i práce našich historiků.

Pomalu se začíná měnit názor, že 300 let jsme trpěli pod habsburským útlakem. Nebýt rozpadu Rakousko-Uherské monarchie, mohli jsme dnes jezdit rychlovlaky pohodlně třeba k Jadranu.

Ze široké tematiky kolem členů habsburské rodiny jsem si vybral vyhledávání informací o památnících a sochách císaře Františka Josefa I.

Je to téma velmi zajímavé. Na dalších stránkách předkládám zájemcům zjištěná fakta.

V roce 2012 je možné v České Republice vidět sochy císaře Františka Josefa I ve čtyřech městech:

- v Praze v Lapidáriu Národního Muzea na Výstavišti v Holešovicích a na Olšanských hřbitovech
- v Komárově u Berouna v Městském muzeu
- ve Františkových Lázních před Císařskými lázněmi
- v Hranicích na Moravě v areálu Staré Střelnice.

Dále

- v Oznici u Valašského Meziříčí je nad vesnicí v lese pamětní kámen v místě, odkud císař FJI sledoval v září roku 1897 manévry císařského vojska.
- ve Dvoře Králové je v parku obnovený reliéf císaře na velkém pískovcovém kameni

Kromě skutečně stojících soch jsou dále popsány již neexistující sochy mocnáře v různých městech České republiky.

Zajímavou výjimkou je město Hranice na Moravě. Zde stojí pravděpodobně první odhalená socha v Česku (26.června 1898) a navíc 18.srpna 1916 byla v kasárenském komplexu odhalena další socha císaře, která už však neexistuje.

Většinu podkladů jsem získal z internetových stránek nebo knih.

Velmi cenné informace mi poskytl pan Prof. Dr. Jiří Fiala Csc. z Olomouce

Zcela určitě jsem nenašel všechna místa, kde sochy a památníky mocnáře existovaly. Je tu ještě velký prostor pro hledání dalších.

2. Převzaté pojednání o významu soch

Pomníky na pražských náměstích a v pražských parcích aneb sochařské umění ve veřejném prostoru

Dr. Zdeněk Hojda, Csc.

Krátký úryvek ze stran 3, 4, 5, 6.

Pomníkem je v dnes obvyklém smyslu slova socha nebo sousoší, stojící na veřejném prostranství. V devatenáctém století nebyly však pojmy pomník, památník a památka tak ostře sémanticky ohraničeny. Podle Josefa Jungmanna byly pomníky "pamětním znamením", a je proto docela přirozené, že někdy se pomníkem stává také prostý kříž, legendou posvěcený a později pěstěný přírodní útvar (Růžový palouček) apod. Pomníkem může být i celý stavební komplex: buď k pamětnímu účelu nově zbudovaný nebo historicky autentický, nadaný zvláštní symbolickou hodnotou.

Pomník je na prvním místě symbolem, pak teprve artefaktem. Inspirováni německým historikem Nipperdeyem bychom snad mohli říci, že "skutečný" pomník se od jiných plastik či architektur odlišuje především tím, že je jako pomník veřejností chápán (či uctíván) z důvodů převážně mimoestetických

Pomník v tomto smyslu není vynálezem 19. století. I když se omezíme na konvenční chápání pomníku jako volné plastiky nebo skupiny plastik, nemůžeme pominout jeho předchůdce. Pomník znala už antika (například Trajánův triumfální sloup), po ní renesance i baroko. Tehdy se jednalo téměř výhradně o sochy knížat a vojevůdců, sochařský portrét měl reprezentovat moc a slávu zpodobeného

Teprve modernizace měst v 19. století vyzdvihla urbanistickou, městotvornou úlohu pomníku: pomníky slouží k organizaci prostoru, jejich budování souvisí s potřebou nalézt významové těžiště, pointu nových bulvárů a rozlehlých náměstí. Současně vznikají zejména na okrajích historických center (Ringstrasse, Planty, pražský hradební okruh) nebo na některých vnitroměstských plochách bývalých tržišť souvislé a pěstěné plochy městské zeleně. Proto se stává klasickou dobou pomníku právě druhá polovina 19. a počátek 20. století, kdy mnoho velkých evropských měst ztrácelo svůj barokní či ještě středověký ráz, aby po vzoru "hlavního města světa" Paříže získalo novou, moderní krásu.

Pomníkový boom spojený s prudkým rozvojem měst byl samozřejmě důsledkem dynamického rozvoje měšťanské společnosti, výrazem jejího životního stylu, idejí a reprezentačních potřeb. Ať už stavěly pomník spolek, obec či prostřednictvím sbírek "celý národ", reprezentovala se jím právě tato nová měšťanská společnost a její nacionální ideologie. Budování pomníků bylo přímým důsledkem sekularizace této společnosti - dříve by na jejich místě vznikl mariánský sloup či socha světce. Pomníkový kult měl však s úctou, která byla prokazována sochám svatých, nemálo společného. Není proto náhoda, že pomníky hojně využívaly náboženské sémantiky v motivech a stávaly se často novými poutními místy.

Dalším úkolem pomníků bylo "usnadnit" orientaci v dějinách, potvrdit současníkům už zakořeněné tradice a potomkům je předat k následování. Pomníky 19. století jsou takto výrazem hledání a nalézání identity v rovině státní a ještě více národní ("třídní" identita se začala ve větším měřítku propagovat až poté, co splynula se státní), mají sjednocovat.

Budují se pomníky dynastické, pomníky na vítězných bojištích (či elegické a vesměs skromnější připomínky porážek); kromě těchto typů, přetrvávajících z předešlé doby, se však etablují noví hrdinové nacionálních společností, jejichž složení vypovídá o kolektivním historickém vědomí jako málokterý jiný pramen. Společný je jim vysoký stupeň obecného uznání. Teprve v názorově pluralitní společnosti vzrůstá tolerance také vůči různým partikulárním "kultům".

Problém je ovšem v tom, že idea, kterou měl pomník reprezentovat a propagovat, není vždy totožná s tím, jak je opravdu vnímán. Jen ve vzácných případech se stávaly pomníky opravdovou kvintesencí většinového historického vědomí, častěji se s ním míjely. Pomníkové spory jsou proto věci přirozenou a věčnou, plynou ze sporu o "národní" tradice, respektive "správný" výklad národních stereotypů. K vehemenci těchto sporů přispívalo a přispívá přirozeně i to, že pomníky jsou záležitostí v nejširším slova smyslu veřejnou.

Od samého počátku představuje téměř každý pomník určitý politický čin. Své politické souvislosti ovšem zdaleka nemá jen zadání pomníku a způsob jeho provedení. Odhalení pomníku dává příležitost k otevřené i skryté manifestaci politických postojů při proslovech; žurnalisté se mohou zabývat počítáním účastníků slavnosti a podle toho usuzovat na momentální popularitu nejen toho, k jehož počtě byl pomník vztyčen, nýbrž i těch, kteří se jím zaštiťují. U pomníků se konají manifestace, směřují k nim průvody, kladou se věnce, proti pomníkům se demonstruje.

Pomníky jsou proto také symbolickými i skutečnými epicentry vlivu, který určitá komunita, v mnohonárodním prostředí například příslušníci jednoho z etnik, jak velkou část veřejného prostoru je schopna obsadit.

3. Sochy císaře a památníky císaře existující v ČR

3.1 Socha císaře FJI v Hranicích na Moravě

František Josef I. (1830–1916) – rakouský císař a český král. Dne 10. června 1880 navštívil Hranice, kde mimo jiné „odebral se i na městskou střelnici, kde i několik ran vypálil, začez na památku sboru střeleckému věnoval skvostný stříbrný pohár“. V areálu Staré střelnice je od 70. let 20. století umístěna císařova mramorová socha z dílny Emanuela Pendla, zhotovená v roce 1898 pro hranické Školní náměstí.

Zdroj: www.starastrelnice.cz/neo/onas.htm

Obrázek 1 - Pomník Františka Josefa I., Hranice, Stará Střelnice 2010

Socha byla vytvořena vídeňským sochařem Emanuelem Pendlem pro Školní náměstí, kde byla odhalena 26. června 1898 u příležitosti 50. let panování mocnáře. Po vzniku Československa byla odstraněna, stála na radnici a později putovala po nejrůznějších depozitářích, až byla v 70. letech 20. století zachráněna umístěním v zahradě akad. malíře a sochaře Ladislava Vlodka. Císař drží v ruce svitek pergamenu se svým osobním heslem VIRIBUS UNITIS (spojenými silami) a s letopočtem, kdy se stal císařem – MDCCCXLVIII, tedy 1848.

Zdroj: kalendář Sochy 2010 text: Tomáš Pospěch, foto: Tomáš Pospěch,

V roce 2012 je budova v pozadí velmi pěkně zrestaurovaná. (pozn. aut.)

První umístění sochy na Školním náměstí

Obrázek 2 – Socha Františka Josefa I., Hranice, Školní náměstí, počátek 20. století

Prostranství před školou bylo v 19. století upraveno jako parčík s kašnou, kolem níž byly vysázeny akáty.

Roku 1898 nahradila kašnu mramorová socha císaře Františka Josefa I. z dílny vídeňského sochaře Emanuela Pendla. Socha stála u fary na podstavci asi dva metry vysokém – zkrátka uměřeně majestátní socha panovníka v oděvu rytířů Zlatého rouna, byla odhalena k 50.výročí císařova nastoupení na trůn.

Po vyhlášení Československé republiky byla v roce 1918 socha odstraněna, byla objevena až v 70. letech 20. století (dnes stojí v areálu Staré Střelnice při cestě z Hranic do Teplic nad Bečvou).

Zdroj: Jiří J. K. Nebeský, Hranice na starých fotografiích

První foto z roku 1967

Obrázek 3 – Socha FJI uložená v kůlně (Foto: Ludvík Novotný)

Na fotografii z roku 1967 vidíme zátíší jedné z kůlen státního statku na Třídě 1. máje v Hranicích. Kromě desky, trubek a dalšího harampádí je zde mramorová socha císaře Františka Josefa I. z roku 1898. Ač v panovnickém gestu s rukou vbok, pozice odpovídá spíše tomu, jak se „stojí na hanbě“.

O výsledném dojmu rozhoduje vlastně jen natočení sochy a pozice diváka.

Původně stávala socha z dílny Emanuela Pendla na Školním náměstí u fary na podstavci asi dva metry vysokém – zkrátka uměřeně majestátní socha panovníka v oděvu rytířů Zlatého rouna.

Po letech „na hanbě“ byla socha zachráněna převozem na Starou Střelnici, kde je hlavní ozdobou i tak pěkného areálu. Zde stojí bez podstavce, snížena na roveň obyčejných smrtelníků, až máte chuť vzít starého mocnáře kolem ramen.

Zdroj: text Jiří J.K. Nebeský, Kdysi a nedávno, sešit 1/2009

Obrázek 4 – Socha Františka Josefa I., Hranice, zahrada Staré střelnice

Pendlův socha císaře Františka Josefa I., Hranice, Třída generála Svobody (Stará střelnice), pravděpodobně v zahradě Staré střelnice.

Emanuel Pendl – autor hranické sochy císaře Františka Josefa I.

Text Jan Havlík

Když jsem před časem listoval archiváliemi Státního okresního archivu Přerov, objevil jsem listiny týkající se odhalení sochy Františka Josefa I. v Hranicích, zejm. návrh na vyznamenání autora sochy spolu s jeho vlastnoručním životopisem [1] a zprávu o jeho vyznamenání. Byl jsem tímto nálezem potěšen zvláště proto, že o sochaři E. Pendlovi není v našem prostředí mnoho známo [2].

Po slavnostním odhalení pomníku na Školním náměstí dne 26. června 1898 se v září téhož roku městská rada usnesla podat návrh na vyznamenání autora sochy císařem. K návrhu byl přiložen také životopis E. Pendla. Zde je jeho český překlad:

„Johann Baptist Pendl, můj dědeček, narozený v Zillerthalu v Tyrolsku roku 1791, vytvořil mnoho sochařských děl v ušlechtilém smyslu umění, byl nejvýznamnějším sochařem ve své době v Tyrolsku a zemřel v roce 1859 v Meranu.

Franz Xaver Pendl, můj otec, narozený v Meranu 1817, působil ve stejném oboru jako Johann Baptist jako sochař až do svých 80 let, zemřel v Meranu 1896. Studoval již r. 1841 na vídeňské akademii výtvarného umění a obdržel v roce 1842 cenu svob. pána Gundela a Reichela věnovanou Nejvyšším dvorem, vrátil se pak do rodné země Tyrolska, kde vytvořil mnoho mistrovských děl církevního umění.

Vzal jsem si proto za úkol pokračovat dále ve stopách těchto zmíněných umělců na cestě umění, která mne přivedla po základní výuce v otcovském domě v roce 1864 na akademii do Benátek, kde jsem pod vedením profesorů Luigiho šlechtice Ferrariho a Karla Blaase studoval s tak dobrými výsledky, že jsem v srpnu 1865 obdržel dvě ceny. Když byla akademie v Benátkách předčasně v roce 1866 uzavřena a po válce se stala italskou, odešel jsem do Vídně a brzy, v roce 1872, jsem dostal za svoji soutěžní práci Reichelovu cenu, za velkou zakázku na vytvoření sochy Spravedlnosti pro vídeňský justiční palác a po dokončení

[1] SOkA Přerov, Okresní úřad Hranice, Presidiální spisy, I. část, 1876–1918, r. 1898, kart. č. 8, č. pres. 158.

[2] Tomáš Pospěch, Jeho veličenstvu císaři k výročí – hranická socha Františka Josefa I. In: Hranický týden, 13. srpna 1999, s. 6.

tohoto paláce v roce 1881 jsem byl představen Jeho Veličenstvu našemu císaři a dobrotivý monarcha moji práci vřele pochválil. Dva lvi před zmíněným palácem, alegorická postava Lex imperat (zákon panuje) ve funkčním sále a mnohá jiná díla v téže budově jsou mými výtvoři. V roce 1874 jsem obdržel od rakouského muzea diplom vydaný Jeho Císařskou Výsostí arcivévodou Rainerem za vystavenou dřevěnou sochu. Totéž muzeum zakoupilo jistý počet mých výtvořů jako vzory pro obor sochařství soch ze dřeva, rovněž tak ministerstvo kultu a vyučování. V roce 1878 jsem byl vyslán vídeňskou obchodní a živnostenskou komorou jako zpravodaj pro úsek sochařství na světovou výstavu do Paříže.

Roku 1896 se Jeho Veličenstvo náš císař zúčastnil svou Nejvyšší přítomností slavnostního aktu položení posledního kamene při stavbě nové radnice v Korneuburgu a já jsem byl císaři představen a pochválen Jeho Veličenstvem za svoje díla vytvořená pro tuto radnici. Jsou to: 2 postavy v nadživotní velikosti – císař František Josef I. a císař Albrecht I. Pro téměř všechna monumentální díla nedávné doby ve Vídni jako budovu parlamentu, radnici, univerzitu, c. k. dvorní divadlo, jsem byl povolán, abych vytvořil sochařská díla. Rovněž pro takové stavby v Praze, Innsbrucku, Meranu atd. atd. V roce 1882 v soutěži na pomník osvobození Vídně od Turků pro kostel sv. Štěpána jsem obdržel 3. cenu. Pro čestné náhrobky polního maršálka svob. pána Hesse a polního zbrojmistra svob. pána Johna na ústředním hřbitově ve Vídni vytvořil jsem na zakázku c. k. ministerstva války portrétní busty obou velkých válečníků a byl jsem příležitostně při odhalení Hessova pomníku pochválen nadšenými slovy Jeho Císařskou Výsostí arcivévodou Albrechtem.

Po dokončení čestného daru pro prezidenta nejvyššího soudního dvora Schmerlinga k jeho jubileu v c. k. státní službě mne vyznamenal Jeho Císařská Výsost arcivévoda Rainer návštěvou v mém ateliéru.

Patrně asi nejkrásnějším úkolem v mém životě bylo nedávno vytvoření 1. pomníku na volném prostranství Jeho Výsosti císaře Františka Josefa I. pro město Hranice [1]. Při příležitosti dokončení tohoto díla obšťastnilo mne Jeho Veličenstvo svoji návštěvou v ateliéru, rovněž tak opět Jeho Císařská Výsost arcivévoda Rainer.

Nedávné představení před Jeho Veličenstvem císařem bylo mi rovněž příležitostně umožněno při slavnostním vysvěcení nového farního kostela na Breitenfeldu ve Vídni, pro kterýž kostel jsem vytvořil veškerou figurální výzdobu oltáře.

Wien, II. okres Emanuel Pendl Wehlistrasse 226 akademický sochař,
narozený v Meranu 1845“ [2]

Návrh na vyznamenání sochaře byl doporučen okresním hejtmanem Maxmiliánem Juliem hrabětem Coudenhove [3] ke kladnému vyřízení. K němu skutečně došlo, o čemž svědčí přípis, z něhož se

dozvídáme, že 1. dubna 1899 byl ve Vídni Emanuelu Pendlovi udělen rytířský kříž Řádu Františka Josefa I. [4]

[1] Tvzení, že hranický pomník je první sochou Františka Josefa I. na volném prostranství, je zajímavé a zasloužilo by si podrobnější výzkum.

[2] Z biogramu E. Pendla otištěného v Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, Bd. 7 (Lfg. 35, 1978), s. 404–405 můžeme doplnit, že zemřel ve Vídni 28. září 1927.

[3] Maxmilian hrabě Coudenhove (1865–1928), 1891–1900 hranický okresní hejtman, 1915–1918 český místodržící.

[4] SOkA Přerov, Okresní úřad Hranice, Presidiální spisy, I. část, 1876–1918, r. 1899, kart. č. 9, č. pres. 112. Řád Františka Josefa I. byl založen roku 1849, v roce 1899 měl čtyři stupně, z nichž rytířský kříž byl stupněm nejnižším.

Stará Střelnice

Areál koupil roku 1922 Antonín Vlodek, který měl koncesi na letní restauraci od května do září a nazval ji Stará střelnice. V letech 1923–1924 přestavěl hlavní budovu ve stylu geometrické secese podle projektu Josefa Ernsta. V 90. letech 20. století začala obnova chátrajícího areálu, v roce 2009 byla provedena rekonstrukce hlavní budovy. V budově čp. 770 je umístěna restaurace Stará střelnice (v letech 1995–1998 tu fungoval Hudební klub) a Penzion Franz Josef. V roce 2011 bylo v nové podobě otevřeno Divadlo Stará střelnice. Areál dále doplňují tenisové kurty a dětské hřiště.

Obrázek 5 – Restaurace v Hranicích, Stará střelnice

Ladislav Vlodek (1907–1996) – malíř a sochař. V roce 1922 jeho rodina po návratu z Ameriky koupila Starou střelnici, v letech 1925–1931 žil v Praze, patřil k průkopníkům českého komiksu. Poté až do smrti působil na Staré střelnici. Vytvořil zde bohaté výtvarné dílo, několik soch je v areálu Staré střelnice stále umístěno.

Zdroj: <http://www.starastrelnice.cz/neo/onas.htm>

Obrázek 6 - Socha FJI v Hranicích v roce 2010 (Foto: Jiří Daněk)

Obrázek 7 - Socha FJI v Hranicích v roce 2010 (Foto: Jiří Daněk)

Obrázek 8 - Socha FJI v Hranicích v roce 2010 (Foto: Jiří Daněk)

Text na pergamenovém svitku: VIRIBUS UNITIS MDCCCXLVIII – 1848

Obrázek 9 - Socha FJI v Hranicích v roce 2010 (Foto: Jiří Daněk)

Obrázek 10 - Socha FJI v Hranicích v roce 2010 (Foto: Jiří Daněk)

Obrázek 11 - Současný pohled na Školní náměstí v Hranicích na Moravě Text www.tichy.typ.cz, (Foto: Milan Mráz)

Ukázka z knihy Jiří J. K. Nebeský: Hranice na starých fotografiích

Odhalování dnes již neexistujícího pomníku císaře Františka Josefa I. na severní straně kasárenského komplexu 18.srpna 1916 (zeď s věžemi ohraničovala ústavní hřbitov).

Obrázek 12 -

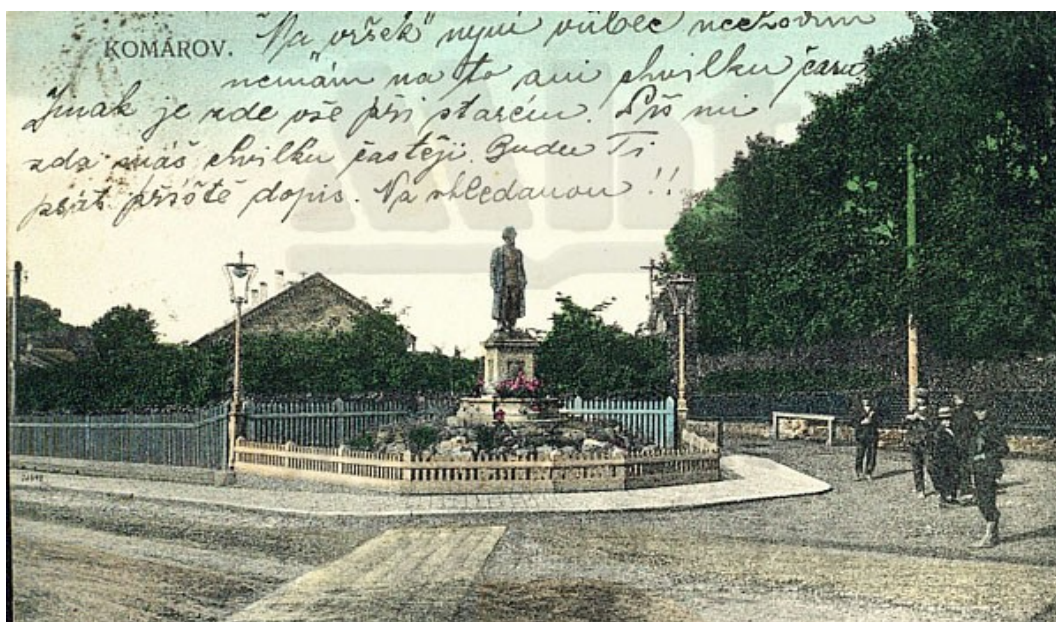
Krátkou dobu do rozpadu Rakouska-Uherska mělo město Hranice na Moravě dvě sochy mocnáře.

3.2 Socha Františka Josefa I. v Komárově u Berouna

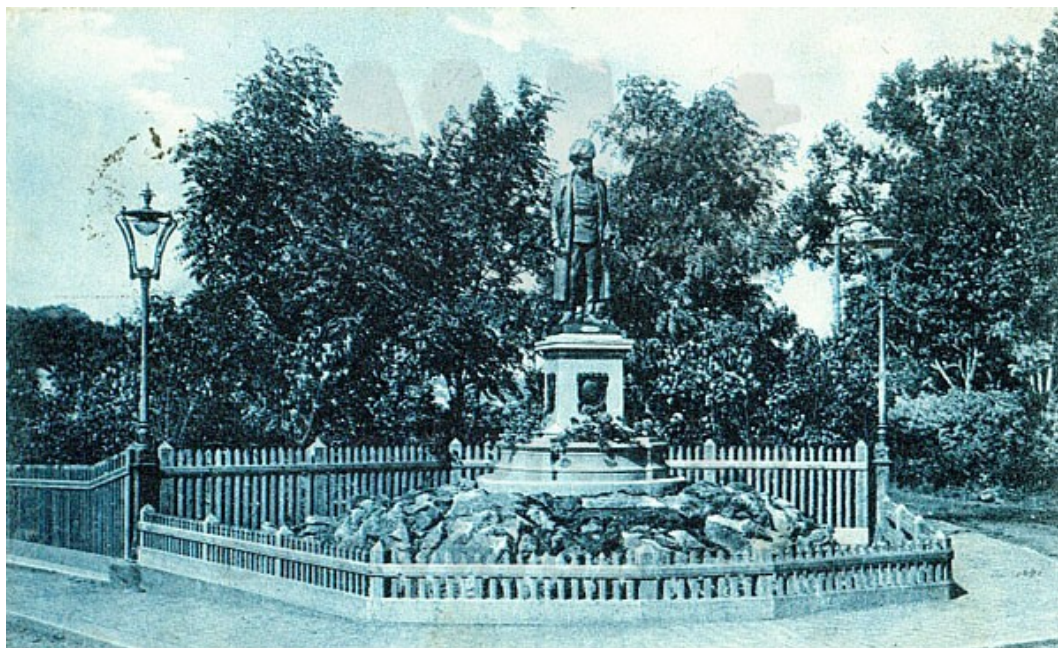
Obrázek 13 - Odhalení sochy Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I., rok 1910

Obrázek 14 - Dobová pohlednice

Obrázek 15 - Dobová pohlednice

Obrázek 16 - Článek o tvůrci pomníku císaře Františka Josefa I.

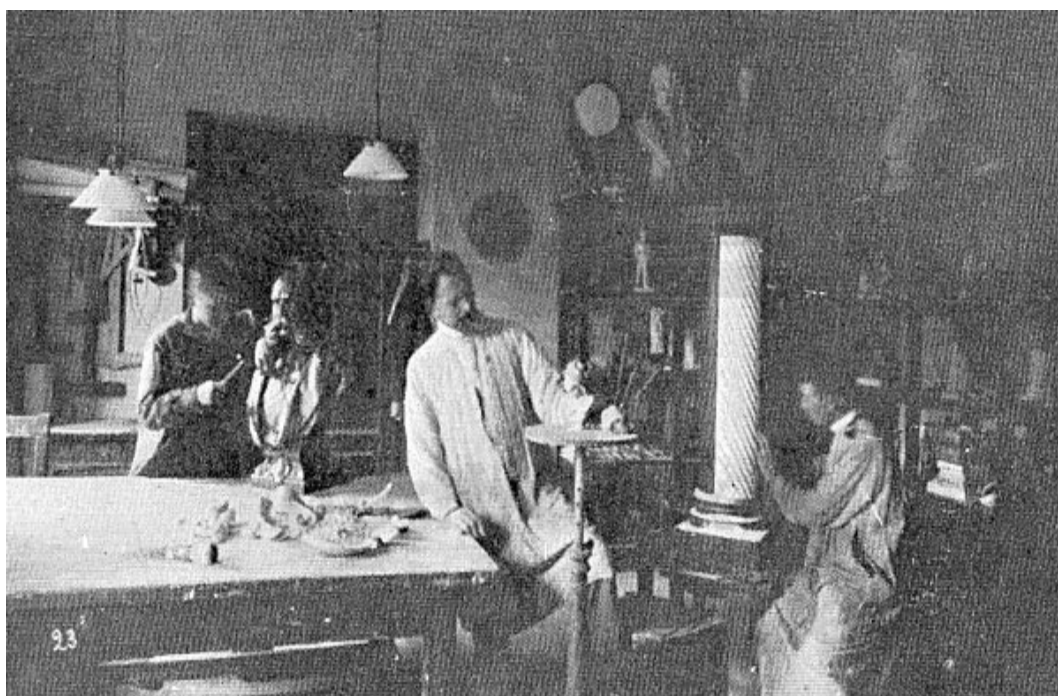

Z. Fiala

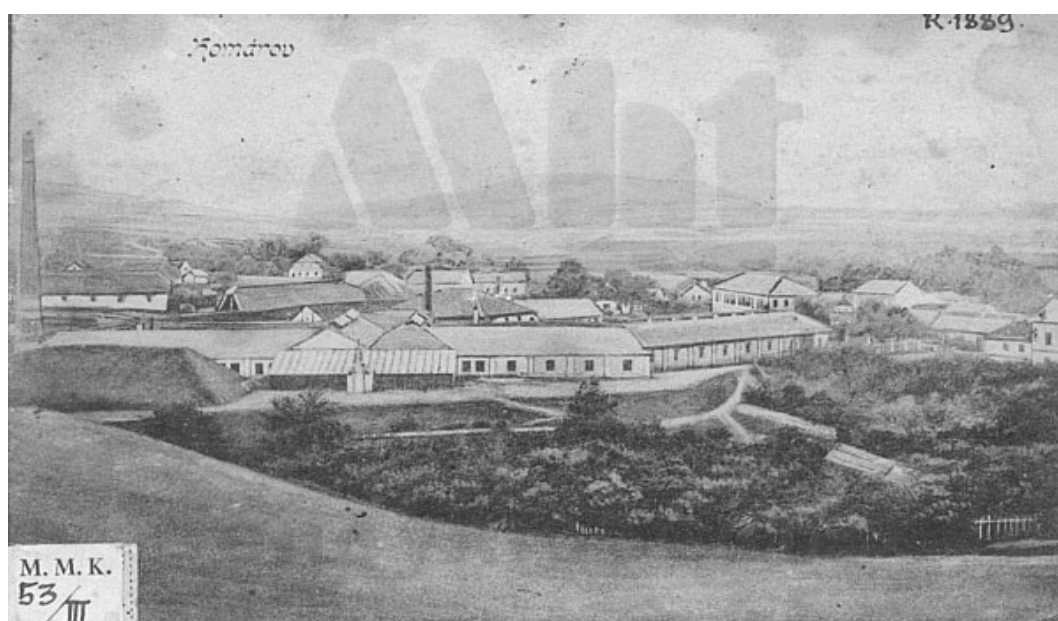
an neměl na studiu velikých podpor, takže hlavně odkázán byl sám na sebe. Pan Z. Fiala je rodem z Prahy, studoval nižší gymnasium, pak školu průmyslovou a odbornou školu pro zlatníky a spřízněná řemesla za dohledu již zemřelého výtečného umělce Otty Menzla a arch. J. Schulze, nyní profesora na technice a vlád. rady. Fiala mešká pak na praxi v mnoha závodech, až ocíl se v Paříži. — V posledních letech zaměstnán je jako modelér ve slévárnách komárovských.

V minulém čísle tohoto listu přinesli jsme fotografii pomníku, který postaven byl v Komárově k uctění 80. narozenin vládky našeho. Tvůrcem tohoto pomníku jest pan Z. Fiala, modelér v hutních závodech hraběte Hanavského (nyní Petzold a spol.), jež těší se světové pověsti. Pan Z. Fiala je umělcem proto velmi sympatickým, že hlavně jen vlastní píli a vytrvalostí dosáhl svojí umělecké zdatnosti.

Obrázek 17 - Umělecká modelářská dílna, uprostřed pan Fiala

Obrázek 18 - Železářny Komárov 1889

Obrázek 19 - Současné naprosto nedůstojné umístění sochy císaře Františka Josefa I vedle schodů do Muzea Komárova. (Foto: Jiří Daněk)

Obrázek 20 - Detail sochy císaře Františka Josefa I vedle schodů do Muzea Komárova. (Foto: Jiří Daněk)

Obrázek 21 - Detail sochy císaře Františka Josefa I vedle schodů do Muzea Komárova. (Foto: Jiří Daněk)

Obrázek 22 - Detail sochy císaře Františka Josefa I vedle schodů do Muzea Komárova. (Foto: Jiří Daněk)

Obrázek 23 - Detail sochy císaře Františka Josefa I vedle schodů do Muzea Komárova. (Foto: Jiří Daněk)

Obrázek 24 - Vchod do Muzea v Komárově. Socha FJ I. je za vchodem na poštu vzadu, vedle schodiště do muzea, které je v 1. patře

Obrázek 25 - Na závěr foto spokojeného člověka vedle sochy císaře Františka Josefa I. (Foto: Jiří Daněk)

3.3 Socha FJI v Praze

V Praze jsou k vidění dvě různé sochy FJ I., jedna na hrobce rodiny Hrdličkovy na Olšanských hřbitovech a druhá v Lapidáriu Národního muzea v Holešovicích. Zde je císař oděn jako velmistř řádu zlatého rouna.

Na začátku uvádím barevnou litografii již zrušené sochy císaře.

Obrázek 26 - Bývalá C. a k. pěchotní kadetní škola u Prašné brány

Když v roce 1876 císař František Josef I. přibyl na dnešní Masarykovo (tehdejší Státní) nádraží, stálo už v Praze i nádraží nesoucí jeho jméno. Jmenovalo se po něm do roku 1919. Pak bylo Wilsonovo, Hlavní, zase Wilsonovo, zase Hlavní a dnes nese obě tato jména společně. Hle – naše dějiny v kostce!

Zdejší secesně zařízený „hofsalon“ spolu se dvěma „toaletními komnatami“ pochází od slavného architekta Josefa Fanty. Dodnes ho zdobí původní malby pražských vedut od Viktora Strettiho a Václava Jansy.

Zmizet už však dávno musela císařova socha v nadživotní velikosti kterou vytvořil J. V. Pekárek . Socha je v Lapidáriu Národního Muzea (její kopie dnes stojí ve Františkových Lázních).

Zdroj: Cestovani.idnes.cz 2.2.2010, Dalibor Puchta, Vratislav Konečný

Obrázek 27 – Lapidárium Národního muzea v areálu Výstaviště v Holešovicích. /autor sochy J. V. Pekárek/ (Foto: Jiří Daněk)

Obrázek 28 – Lapidárium Národního muzea v areálu Výstaviště v Holešovicích. /autor sochy J. V. Pekárek/ (Foto: Jiří Daněk)

Obrázek 29 – Lapidárium Národního muzea v areálu Výstaviště v Holešovicích. /autor sochy J. V. Pekárek/ (Foto: Jiří Daněk)

Obrázek 30 – Lapidárium Národního muzea v areálu Výstaviště v Holešovicích. /autor sochy J. V. Pekárek/ (Foto: Jiří Daněk)

Hrobka rodiny Hrdličkovy

Olšanské hřbitovy; téměř vedle hlavního vchodu je jedna z největších hrobek Olšanských hřbitovů s rozměrným sousoším z bílého mramoru, které se také nazývá Matčin sen. Sousoší představuje matku zlomenou žalem ze smrti syna, kterou utěšuje sám císař František Josef I. Matka drží za ruku syna v uniformě, což budí mylné zdání, že zemřel na bojišti ve válce. Anděl stojící za synem již otevírá dveře na věčnost. Hans Hrdlička si vzal život v r. 1900 z nešťastné lásky ve věku 21 let. Jeho matce se před tím zdál sen o jeho smrti. Černou mramorovou hrobku zbudovala firma Pupp a Škarka, sochy z bílého mramoru vytvořil František Rous.

Obrázek 31 -

3.4 Socha císaře Františka Josefa I. ve Františkových Lázních

Velmi pěkná socha je umístěna na krásném místě před Císařskými lázněmi. Socha je odlitkem originálu, který vytvořil J. V. Pekárek pro Císařský salonek nádraží Franze Josefa v Praze, a který byl od roku 1918 umístěn v Lapidáriu Národního muzea v Praze. Pomník byl slavnostně odhalen 25. září 2004 před Císařskými lázněmi za účasti Otto von Habsburka, knížete Karla Schwarzenberga a dalších významných hostů.

Obrázek 32 -

Odhalená socha Františka Josefa I. je už čtvrtou sochou osobností z rodu Habsburků, která ve Františkových Lázních stojí. Je vysoká 2,2 metru a odlitek vznikl z původního originálu, uloženého v Lapidáriu Národního muzea. S návrhem a zhotovením sochy městu pomáhal akademický sochař Olbram Zoubek. Ve Františkových Lázních jsou ještě dvě sochy Františka I. a jedna Josefa II.

Obrázek 33 - Detail postavy Františka Josefa I.

Autor sochy Josef Pekárek (1873 – 1930) byl český sochař a medailér. Studoval pod vedením Celdy Kloučka a Josefa Václava Myslbeka.

Na některých webových stránkách je zcela mylně označována jezdecká socha Františka I. za sochu Františka Josefa I. Jezdecká socha Františka I. Stojí v blízkosti hudebního altánku u Sadové kavárny.

František I. (1768-1835) byl dědečkem Františka Josefa I. (1830-1916).

Zdroj: www.frantiskovy-lazne.cz

3.5 Památník císaře FJI. v Hrádku nad Nisou

Historie městského parku

V prostoru dnešního městského parku bývala původně tzv. Schiesswiese – Střelecká louka, kde své umění předváděli hradečtí střelci. Svůj spolkový dům měli opodál, v dnešní Sokolovně.

V roce 1908 byl v parku - tehdy ještě na Střelecké louce – odhalen mohutný pískovcový pomník císaře Františka Josefa I., a to na počest šedesátého výročí jeho panování. Do pískovce byla původně zasazena deska s nápisem Pamětní kámen - Císařský jubilejní dub – 1848-1908.

Po roce 1918 byla deska odstraněna a pomník byl přejmenován na pomník otce turnerů F. L. Jahna. V roce 1946 byl kámen využit pro umístění pamětní desky učitele Jireše, deska nesla sokolský znak a nápis: „Památce svého náčelníka br. Josefa Jireše, řídícího učitele, národního a sokolského pracovníka umučeného v Osvětimi. Tělovýchovná jednota Sokol Hrádek nad Nisou“. Později byla deska odstraněna.

V roce 2009 byla busta císaře FJ I. obnovena, jak dokládá fotografie a texty umístěné pod reliéfem.

Zdroj: www.hradek.eu

Obrázek 34 – Obnovená busta FJI v Hrádku nad Nisou

3.6 Památník císaře FJI. Oznice u Valašského Meziříčí

Minulost

Historie obce se váže k roku 1376, kdy se dochovaly první písemné zprávy o obci. Oznice byla součástí lenního statku Arnoltovice (později Valašské Meziříčí). Asi v 15. století byla obec zpusťošena a zanikla. V roce 1663 se tu znovu usadilo devět chalupníků, kteří utvořili paseky a založili pole. V dalších létech obec vzrůstala rozdělováním pasekářských usedlostí a zakládáním nových. Obec patřila k nejhudším valašským obcím. Obyvatelé si přivydělávali pletením metel a výrobou valašské obuvi – krpců, trakařů, saní, dřevěného náradí aj

Geografická poloha

Obec Oznice leží v okrese Vsetín, jihozápadně od Valašského Meziříčí, v údolí Hostýnských vrchů kolem potoka Oznička. Katastr obce má rozlohu 613 ha, území obce je charakteristické svými značnými výškovými rozdíly. Domky a usedlosti jsou zčásti roztroučeny na úbočích údolí, novější zástavba se soustředila kolem školy ve středu obce. Nejvyšším místem na katastru obce je hřeben Hostýnských vrchů na severním okraji katastru v nadmořské výšce 578m, střed obce leží ve výšce 380m. Více než polovina území obce je pokryta lesy. Vrchy, které obec obklopují, nesou názvy Zámčisko, Vápenka, Píškova, Kužel Plecháčka, Lámaň, Podhoří, Škaredky, Dlouhá Hůra, Palések, Horecka, Štěpánův Kopec. Jednotlivá místa katastru obce měli své názvy, z nichž některé zanikly, jiné dosud existují, např. Fagoška, Rytviska, Podhoří, Nivka, Crhová, Uhliska aj.

Pamětihodnosti

Jako památka je chráněna historická zvonice se dvěma zvony, z nichž jeden pochází z roku 1737. Dřevěná zvonička stojí v místě zvaném Forajtka s hezkým výhledem na část obce. Při silnici probíhající obcí, poblíž budovy obecního úřadu, je kamenný kříž z roku 1906 a na hřebeni Hostýnských vrchů na rozhraní mezi Oznicí a obcí Branky se mezi lípami nachází boží muka se soškou P. Marie.

Při horském hřebenu v lokalitě „Na pasekách“ se nachází pomník císaře Františka Josefa I. Jde o pískovcový blok s nápisem Kaiser Franz Josefs – Höhe 1898. Z tohoto místa císař přihlížel vojenským manévřům na přilehlém svahu a přijímal hlášení svých ordonancí.

Zdroj: www.oznice.cz

Obrázek 35 - Památník císaře FJI. Oznice (Foto: Jiří Daněk 25. 3. 2012)

Obrázek 35a - Památník císaře FJI. Oznice (Foto: Jiří Daněk 25. 3. 2012)

Procházka po památkách a zajímavostech ve východní části Hostýnskovsetínské hornatiny kolem vrcholu Píšková.

Richard Sobotka: Píšková

Císařský vrch

Další zajímavostí tohoto místa je Císařský vrch. Je to neobyčejný památník, umístěný nehluboko v lese jen několik metrů severně od červené turistické značky, v polesí obce Branky mezi vrchy Petříkovec (532,2 m n. m.) a Píšková (578,2 m n. m.). Nedaleko místa U studánky se v zalesněném prostoru nachází mezi smrky a buky masivní pískovcový kvádr (o rozměrech asi 60 x 50 x 70 cm). Do čelní zkosené strany je vytesán záznam: KAISER FRANZ JOSEFSHÖHE 1898. Kámen s nápisem připomíná pobyt císaře Františka Josefa I. při císařských manévrech roku 1898.

"Památník byl postaven jako připomínka na císaře Františka Josefa I., který z tohoto místa obhlížel manévry císařského vojska," řekl pan Zdenek Vinklárěk, který obývá nedalekou samotu. "Kámen stál původně ve svahu na malé vyvýšenině, ale časem se vyvrátil a sesul kousek dolů. Pomocí traktoru jsme ho alespoň postavili. K památníku v minulosti vedly pěšiny, babička mi vyprávěla, že ještě za první republiky je musela zametat. Kolem bloku kamene byly vysazeny čtyři duby, ty zanikly. Stejně tak přístupové pěšiny. Místo zarostlo vysokým lesem, někdejší vyhlídka na panoráma Hostýnských vrchů je v nenávratnu.

Na konci minulého století, kdy okolí ani okolní vrchy nebyly tak zalesněné, byl od památníku kamene výhled také na Veřovické vrchy, za pěkného počasí až na Radhošť a Lysou horu. Během manévru prý sem na toto místo poddaní přinášeli císaři občerstvení, ale co to tenkrát bylo, to nevím." Místní občané chtějí pamětní kámen příležitostně přesunout na původní místo a vybudovat k památníku přístupový chodník. Rakouský císař a uherský král František Josef I. (1830 - 1916) nastoupil na trůn po abdikaci svého strýce Ferdinanda I. r. 1848 jako osmnáctiletý. Vládl 68 let a patřil k nejvýznamnějším monarchům 19. století.

V závěru 19. století však vznikala v monarchii národnostní neklid. V únoru 1898 bylo vydáno Gauthovo jazykové nařízení pro Čechy a Moravu, které umožnilo používat český jazyk při vnitřním úřadování. Volání po seberealizaci utlačovaných národů, zejména z české strany, se ozývalo stále častěji a stále hlasitěji. Snad i proto ony manévry císařské armády, které se roku 1898 odehrávaly za účasti samotného císaře (tehdy ve věku 68 let) v pahorkatině východní části Hostýnských vrchů. Mír se zdál být hluboký, neboť do vypuknutí první světové války scházelo ještě 16 let a k rozpadu monarchie plných 20 let.

Císařova pobytu během manévru na Moravě využila Matice svatohostýnská, která měla v úmyslu postavit na Hostýně rozhlednu a při této příležitosti pozvala císaře Františka Josefa I. k návštěvě Hostýna. Ta se uskutečnila 1. září 1897, císař vystoupil na vrchol hory a podepsal zakládací listiny rozhledny.

Architekt Václav Wittner z Olomouce ctil ve svém projektu hojně navštěvované poutní místo, proto v jediném objektu navrhl rozhlednu a zároveň kapli. Tak vznikla stavba, tvořená v půdorysném členění dvěma nesterjně velkými kružnicemi. Ve větší v přízemí byla umístěna kaple Svatého kříže, menší sloužila schodišti vedoucímu na hlavní vyhlídkovou plošinu. Nad ní se zvedala úzká dřevěná věžička s druhým ochozem, chráněným vysokou špičatou střechou. Rozhledna byla otevřena 14. září 1898, ale z velkých oslav sešlo, protože právě v ten čas zachvátil celé mocnářství smutek nad

tragickou smrtí panovníkovy choti Alžběty, na kterou byl spáchán atentát.

Účel i podoba rozhledny na Hostýně se několikrát změnila. Od r. 1957 do r. 1971 sloužila jako retranslační stanice pro dálkový přenos televizního signálu a nebyla veřejnosti přístupná. Teprve 18. července 1987 vystoupili na její vrchol znovu turisté. V roce 1998 si rozhledna připomněla stoleté výročí své existence.

Zatím co na hostýnskou rozhlednu císař František Josef I. nikdy nevystoupil, v Braneckém polesí mezi vrchy Petříkovec a Píšková, v místě pamětního kamene, patrně skutečně stál. Během obzírání vojenských manévru z tohoto místa s dobrým výhledem mu sem poddaní přinášeli občerstvení, aby tam nepostával jen tak o suché hubě.

Zdroj. <http://www.zar.cz/pdf/BO-Piskova.pdf>

Zde je jedna nesrovnalost. Císařské manévry v Bystřici pod Hostýnem se uskutečnily na začátku září 1897.

Na pískovcovém bloku je vytesán rok 1898. Je to datum instalace tohoto pamětního kamene?

Pamětní kámen byl pravděpodobně odhalen v roce 1898 při příležitosti oslav 50-ti let panování císaře, ale na místě odkud sledoval FJI manévry císařského vojska v okolí Bystřice pod Hostýnem v roce 1897. (pozn. aut.)

4. Zaniklé sochy císaře Františka Josefa v ČR

4.1 Olomouc, neexistující socha císaře Františka Josefa I.

Socha stála na Horním náměstí na místě zbořené strážnice u západního jednoramenného schodiště do radnice od roku 1898 do roku 1919.

Obrázek 36 - Socha císaře před radnicí 1902

Autorem sochy je profesor Anton Brenek

Olomouckou sochu císaře popsal Tomáš Zapletal absolvent Filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v bakalářské diplomové práci

Anton Brenek: Pomník Gustava Winterhollera z 22. 11.2008

Úryvek z bakalářské práce

Jednalo se o monumentální pomník císaře, jehož socha v nadživotní velikosti byla provedena z bronzu. Spočívala na vysokém kamenném podstavci složeném z oktogenového soklu, umístěném na pěti stupních. Panovník byl vyobrazen v pokročilejším věku a s odhalenou lysou hlavou a licousy. Oděn do vojenské uniformy se vzadu připnutým dlouhým splývavým pláštěm, který postavě propůjčoval jistou eleganci a velikost. Opět i zde došlo k uplatnění Brenekova vyjádření důstojnosti vládce ztvárněného v mírném nakročení a v gestu pozvedlé pravé ruky. I u této sochy užít jako podstavec vysoký kamenný oktogon. Jeho výzdobou jsou voluty a girlandy u paty soklu, jehož stupně, na kterých spočívá jsou obehnané nízkou balustrádou.

Konec úryvku

Odhalení sochy

Na oslavy a odhalení své třímetrové bronzové podobizny měl dorazit sám císař. K tomu ale nedošlo, protože oficiální zhatila osudová událost, 10. září 1898 byla zavražděna císařovna Alžběta.

Velmi cenné a přesné informace o odhalení i odstranění pomníku mi poskytl pan Prof. PhDr. Jiří Fiala, Csc. Katedra bohemistiky Filozofické fakulty v Olomouci

Bronzový pomník císaře Františka Josefa I. byl v Olomouci vybudován až v roce 1898 podle architektonického návrhu Camilla Sittého. Socha byla dílem vídeňského sochaře a brněnského rodáka Antona Brenka, odlila ji firma Johann Frömmel Söhne ve Vídni, podstavec zhotovil dvorní kamenický mistr Eduard Hauser z mauthausenské a bavorské žuly. Odhalení sochy před severozápadním průčelím radnice na místě bývalé hlavní stráže bylo hlavním bodem olomouckých oslav padesátiletí císařovy vlády, k nimž se připojilo i jak dokládá dobová pohlednice i též zasazení císařského jubilejního dubu v Michalském výpadu. Stalo se tak v pátek 2. prosince 1898 v 11 hodin dopoledne za účasti arcibiskupa a dalších celebrit, k odhalení pomníku však nebyl pozván, jak trpce konstatuje list Našinec, ani jeden zástupce české strany.

13. ledna 1919 rozhodla správní komise města, že k likvidaci starého režimu náleží odstranění sochy Františka Josefa I. z Horního náměstí, kterou usneseno prodati, 24. ledna pak usneseno prodati bronzovou sochu císaře Františka Josefa I. s mramorovým podstavcem za 9000 K firmě Havlíček a Plíhal v Olomouci-Neředíně s podmínkou, že kupující přenechají sochu Sdružení moravských umělců v Hodoníně za cenu 2500 K. Ironií osudu bylo materiálu z podstavce pomníku použito roku 1965 na podstavec pomníku Boženy Němcové od Vladimíra Navrátila (podstavec navrhl František Novák); pomník je umístěn v někdejší Janském stromořadí, dnešních Čechových sadech.

Anton Brenek

Pocházel z rodiny brněnského akademického sochaře [Josefa Breneka](#) (1820-1878). V jeho ateliéru se také seznamuje se sochařským řemeslem. Poté odchází na Uměleckoprůmyslovou školu do [Vídne](#) (Kunstgewerbeschule des k. k. österreichischen Museums für Kunst und Industrie), kde v letech 1872-74 studuje u profesora Königa. Ve studiu pokračuje v letech 1874-80 na Akademii výtvarných umění ve Vídni (k. k. Akademie für bildende Künste). Brenek zde byl řádným žákem mistrovské školy vyššího sochařství u profesora [Caspara Rittera von Zumbusche](#). Po absolvování akademie se Brenek stává profesorem modelování a kreslení na Státní průmyslové škole v Liberci. Poté zastává stejnou funkci ve Vídni na tamější Uměleckoprůmyslové škole až do svého penzionování v roce 1905.

Brenkovy první realizace jsou spojeny s osobností sochaře Caspara von Zumbusch. Spolu se svým učitelem a jeho žáky se Brenek podílí na tvorbě monumentálních vídeňských pomníků [Marie Terezie](#) a [Ludwiga van Beethovena](#). Kromě těchto velkých realizací, kde působil jen jako spoluautor se Brenek ve Vídni později uplatnil pouze při sochařské výzdobě architektury. Renomé vídeňského akademického sochaře mu však přineslo uznání a ohlas v rakouských provinciích. V Liberci, Brně, Olomouci, Opavě, Novém Jičíně, nebo Černovicích tvoří řady volných plastik, které se jako centrální sochy pomníků stávají dominantami

veřejného prostoru a ovlivňují místní tvorbu ještě hluboko ve 20. století.

- Berndorf: pomník [Františka Josefa I.](#) (1900)
- Brno: zde Brenek vytvořil nejvýznamnější soubor pomníkových realizací - [Pomník Josefa II.](#) před [Německým domem](#) (1892), [Winterhollerův pomník](#) (1895) a Grillparzerův pomník (1992), oba v parku na Kolišti.
- Bukurešť: sousoší na portálu pavilonu Jubilejní výstavy (1906)
- Černovice (dnes Ukrajina): pomník Constantina Tomaszczuka
- Liberec: pomník Josefa II. (před 1892)
- Nový Jičín: pomník Josefa II. (1902)
- Opava: pomník svob. pána Summera (před 1892)
- Olomouc: pomník Františka Josefa I. (1898)
- Vídeň: Constantia et Fortitudine, sousoší v průjezdu [Hofburgu](#) (1893), socha Bajuvara na fasádě Hofburgu, sochy na fasádě radnice, socha [Velázqueze](#) před budovou Künstlerhausu a řada portrétních bust.

Dobové pohlednice z Horního náměstí v Olomouci

Převzato ze stránek www.pohledniceolomouc.cz a z knihy Jiřího Fialy Olomouc Olomoučané na starých fotografiích

Obrázek 37 - Budova Hlavní stráže před rokem 1896

Ve strážnici sloužilo 30 vojáků a jeden důstojník.- MUDr. O.Juryšek, Dějiny Olomouce 1017-1920

Město Olomouc dostalo v roce 1894 souhlas vojenské správy zbourat neforemnou budovu Hlavní stráže, která od roku 1755 obepínala ve velkém záběru severozápadní roh radniční budovy. Kvůli její stavbě bylo kdysi strženo i jedno křídlo dvouramenného schodiště, a když v roce 1896 stará strážnice zmizela, byl tento kout najednou zoufale prázdný.

Camillo Sitte(1843-1903) pohotově vypracoval projekt, který řešil zaplnění prázdného kusu náměstí sedmimetrovým pomníkem, holou stěnu po chybějícím schodišti zaplnil zdobnou nikou se vsazenou vodní kašnou tvořenou soškou chlapce sedícím na delfinu.

Socha Jeho Veličenstva byla vpravdě reprezentační pomník. Dominovala mu třímetrová bronzová

socha prostovlasého císaře v rozepnutém plášti, takže byla dobře vidět uniforma s distinkcemi nejvyšší vojenské šarže, polního maršála. Zobrazený mocnář vlídně žehnal pravicí věrným národům, levičku přitom pro jistotu držel na rukojeti šavle.

Císařův portrét(jak vypadal v roce 1948) byl také vyveden jako reliéf v bílém mramoru na zadní straně soklu, ovinut věncem dubových ratolestí odlitých z bronzu.

Text jsem převzal z knihy: Milan Tichák, Příběhy olomouckých pomníků, str. 53 až 59.

Obrázek 38 - Horní náměstí 1900

Obrázek 39 - Horní náměstí 1911

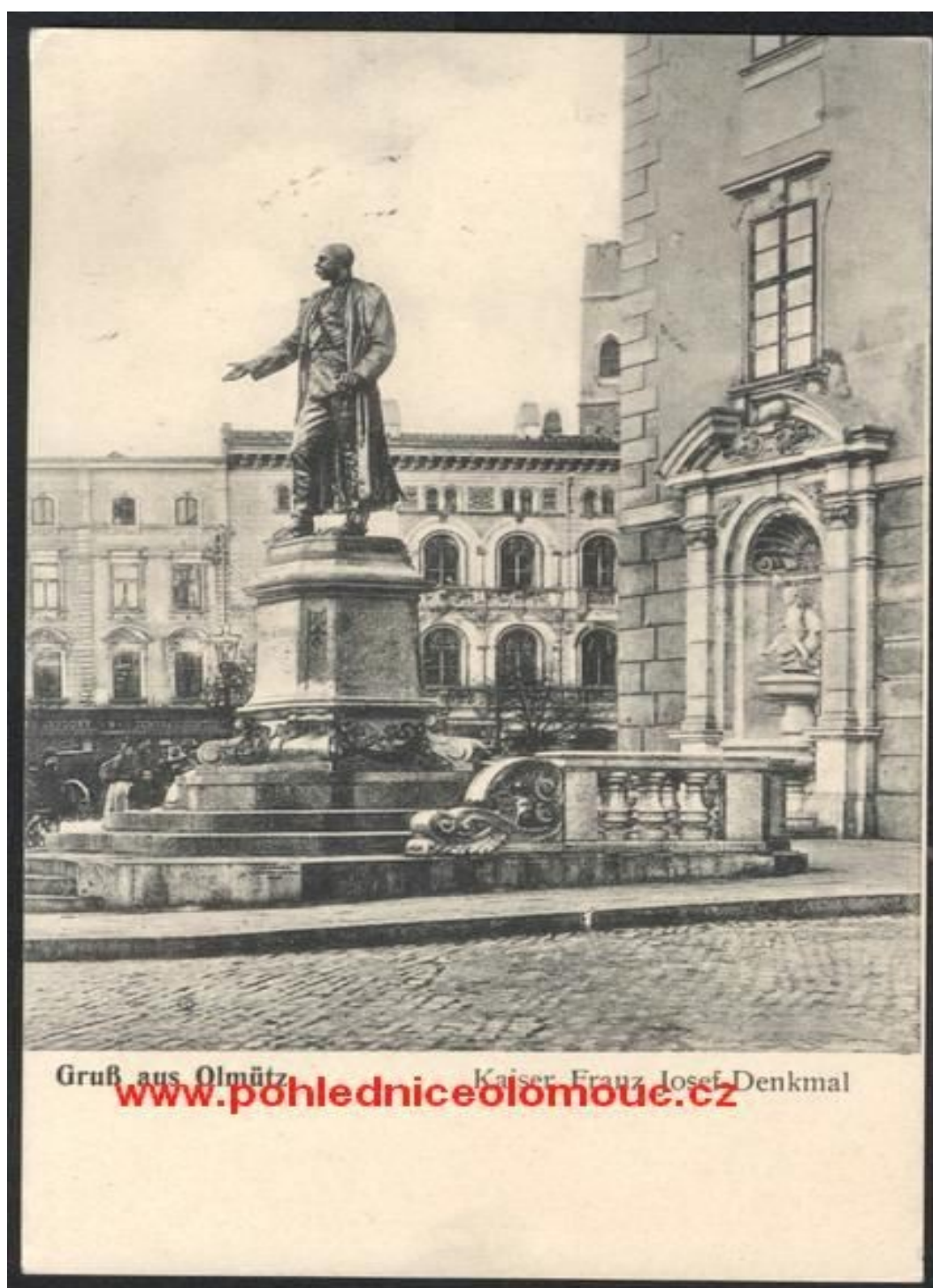
Obrázek 40 - Socha před radnicí 1901

Obrázek 41 - Socha před radnicí 1905

Obrázek 42 - Socha před radnicí 1907

Obrázek 43 -

Obrázek 44 -

Obrázek 45 – Horní náměstí v zimě v roce 1915

*O Ihr frohliche - o Ihr selbige
gnadenbringende Weihnachts-
zeit! - - -*

www.pohledniceolomouc.cz

Obrázek 46 – Horní náměstí v roce 1905

Obrázek 47 – Horní náměstí v roce 1914

Arcibiskup F. S. Bauer žehná 6. 8. 1914 vojskům olomoucké posádky, právě odjíždějící na východní frontu do Haliče

Obrázek 48 - Horní náměstí v roce 1915

Obrázek 49 - Horní náměstí v roce 1914

Obrázek 50 - Horní náměstí v roce 1916

Obrázek 51 - Rok 1918, vyhlášení samostatnosti

Závěrem perlička

Pomník Boženy Němcové v Čechových sadech od sochaře Vladimíra Navrátila z roku 1965. Autorem architektonického řešení a podstavce pomníku je architekt František Novák. Na podstavec byl částečně použit kámen pocházející z pomníku císaře Františka Josefa I., stojícího v letech 1898-1919 na Horním náměstí.

Obrázek 52 – Pomník Boženy Němcové (Foto: Michal Maňas)

Jak doložím v dalším textu, podstavce z různých soch císaře s používaly na jiná umělecká díla i v jiných městech. Jedním z nich je i Vítkov u Opavy nebo Zlín.

4.2 Vítkov u Opavy

Městský park

Založení parku inicioval vítkovský zvěrolékař Bedřich Hábl. S výstavbou a výsadbou bylo započato v roce 1901 podle plánů hornovikštejnského lesmistra Romana Polhara a za spolupráce vídeňského architekta dr. Arnolda Karpluse. Ke svému účelu byl park předán v roce 1906.

U příležitosti 60. výročí trvání vlády Františka Josefa I. byl roku 1908 císaři v parku odhalen pomník, který ovšem nepřežil zánik monarchie.

V roce 1926 byla v městském parku slavnostně odhalena busta hudebního skladatele Eduarda Schöna – Engelsberga a umístěna je na kamenném podstavci původního pomníku Františka Josefa I. Tento skladatel je považován za osobnost zdejšího regionu, ze kterého také čerpal inspiraci. Jeho díla jsou duchovněji zaměřena, opěvoval krásu slezské přírody a také svůj rodný německý jazyk. Zkomponoval také Německou píseň svobody (Deutsches Freiheitslied), která se v té době zpívala po celé revoluční Vídni.

Obrázek 53 - Busta hudebního skladatele Eduarda Schöna – Engelsberga na podstavci zrušené sochy FJI v Městském parku ve Vítkově.

Zdroj: www.vitkov.info.cz

4.3. Jezdecká socha císaře Františka Josefa I. v Krnově

Pohled na jezdeckou sochu císaře Františka Josefa před krnovskou radnicí, období mezi lety 1908-1919. Bronzová socha byla zhotovena v roce 1908. Slavnostního odkrytí 4. října 1908 se zúčastnil i arcivévoda Karel (později rakouský císař Karel I.). Její stavbu iniciovala a financovala vdova Františka Titzová, majitelka hotelu na náměstí "U císaře rakouského". Od roku 1919 byla socha zakryta dřevěným obložením. V roce 1923 byla socha převezena do starobince na Dvořákově okruhu. Na příkaz NSDAP byla v roce 1938 převezena do Mnichova.

Všechny fotografie převzaty z Krnovsko-Hlubčického virtuálního muzea

Obrázek 54 - Pomník císaře Františka Josefa I. pro Krnov

Zatím jediná doložená jezdecká socha císaře v ČR

Carl Wollek (1862-1936)

Diplomová práce Pavlína Fraňková:

Masarykova univerzita v Brně, filosofická fakulta

Část práce pojednávající zakázce na jezdeckou sochu císaře v Krnově.

Brno zůstalo o jednu kašnu chudší, ale na Carla Wolleka přece jen čekala další významná zakázka pro Moravu, tentokrát podstatně oficiálnějšího charakteru, která jako jediná nebyla realizovaná v Brně, ale byla určena pro slezské město Krnov.[65] Blížil se rok 1908 a s ním spojené 60. jubileum panování císaře Františka Josefa I. K tomuto výročí měl být otevřen i dlouho očekávaný Dům umělců v Brně, ale ten si bude muset ještě několik let na svůj velký den počkat. Pro německou krnovskou radnici byla oslava tohoto jubilea stejně důležitá jako pro mnoho jiných měst rakousko-

uherské monarchie. Chtěla jubileum oslavit patřičným projevem oddanosti. V samotné Vídni se chystal velkolepý, kostýmovaný a slavnostní průvod všech korunních zemí habsburského mocnářství[66] a Krnov se připravoval na samozřejmě podstatně menší, ale také velkolepou oslavu. [67] Oslava měla vyvrcholit odhalením jezdeckého pomníku císaře Františka Josefa I. Již v dubnu roku 1906 byl udělen souhlas, aby na památku tohoto jubilea byla vytvořena jezdecká socha císaře pro město Krnov. Zakázkou byl pověřen nyní již známý brněnský sochař Carl Wollek. Nákladný pomník mohl být zbudován bez jakýchkoli překážek, především finančních. Zajímavé na tomto pomníku je mimo jiné to, že byla hrazena měšťankou města Krnova Franziskou Tietze, která poskytla městu dar v hodnotě 60.000 korun a tudíž realizaci tak nákladného projektu nic nebránilo. [68] Pomník měl být umístěn na nejprestižnější místo Krnova, a to na Hlavní náměstí před radnicí. Carl Wollek vytvořil třímetrový kovový pomník, který byl odlit Berndorfskou uměleckou slévárnou firmy Krupp ve Vídni. Wollekův císařský pomník se opět vyznačoval kvalitou a zručností svého autora, uvolněně sedící postava císaře v sedle a naturalisticky modelovaný kůň působí i přes svoji monumentálnosti subtilně, rukopis sochaře poznáváme ve známých, protáhlých liniích sochy. Oficiálnost zakázky nedávala autorovi mnoho možností k originálnějšímu pojetí jezdecké sochy, [69] ale přesto byl tento pomník, který s podstavcem, dodaným firmou Grunner dosahoval výše sedmi metrů, poctivě odvedenou prací. Granitový podstavec vroubily obdélné dlaždice se znaky všech zemí mocnářství a jednoduchý nápis Franz Josef I. Slavnostní odhalení pomníku proběhlo začátkem října 1908 [70] za účasti arcivévody Karla Františka Josefa, kterému byl osobně představen tvůrce pomníku Carl Wollek.[71] Pomník se stal nepřehlédnutelnou dominantou náměstí, která měla již za deset let sejít z očí občanů města. Krnov patřil mezi německá města a po vzniku Československé republiky byl, stejně jako ostatní města Moravy, zbaven vedoucích pozic německých občanů a výlučný německý charakter města se pozvolna ztrácel. Jako všude jinde i zde byly odstraňovány připomínky Rakousko-Uherska. Kovový jezdecký pomník byl uložen na nádvoří městského chorobince a „pro svou dobrou sochařskou práci a uměleckou cenu měl snad očekávat své pozdější umístění v některém lapidáriu“.[72] Čekání na umístění v lapidáriu se protáhlo až do roku 1937, v té době byl v Krnově starostou německý sociální demokrat Richter. Ten navázal jednání s Rakouskem a nakonec byl dohodnut prodej pomníku za 40.000 korun vídeňskému sdružení Vereinigung zur Errichtung eines Kaiser Franz Joseph Denkmals in Wien. Celá záležitost, která se jevila jako nejideálnější řešení a byla výhodná pro obě strany, jak československou tak rakouskou, ztroskotala na pražském ministerstvu, které vývoz pomníku zamítlo. Osoby zainteresované na tomto projektu se nevzdávali a dále kolovaly žádosti o prodeji pomníku mezi zainteresovanými městy. Nakonec se čelnímu představiteli rakouského sdružení majoru Jirouschekovi podařilo v Praze získat povolení pro vývoz, dokonce i kupní cena byla v lednu 1938 zaplacená. A tady končí osud krnovského pomníku Františka Josefa I. Hitler se zmocnil Rakouska a pomník se již na svou tolik trnitou a očekávanou cestu, tam kam právem náležel, nedostal. Všechny snahy zúčastněných osob, kupní smlouva, umělecká hodnota pomníku neměly v této době již žádnou cenu. Po zabrání Krnova nacisty obdržel jeho starosta Dr. Oskar König příkaz „prostřednictvím špeditéra Gremsera odeslat pomník do Mnichova“.[73] Monumentální pomník Františka Josefa I. vážil 2.371 kg a tento vzácný materiál byl bezezbytku využit pro výzbroj německých armád.

[65] Za vyčerpávající informace o osudu krnovského pomníku vděčím Mgr. Ivaně Zajícové z Městského muzea v Krnově, která mě upozornila na lokální článek o poválečných osudech pomníku a poskytla dobové fotografie z archivu muzea.

[67] Oldřich Ruml, O jednom pomníku ve starém Krnově, in: Slezsko, 1971, s. 33-35.

[68] Viz Oldřich Ruml (pozn. 67), s. 34. – Franziska Tietze hradila nejen pomník, ale i náklady spojené s jeho slavnostním odhalením.

[69] Otázkou je, zda by bylo žádoucí u tak oficiální zakázky jiné znázornění císaře než klasické.

[70] Mitteilungen des Erzherzog Rainer Museums in Brünn Nr. 11, Brünn 1908, 176. - Věnují odhalení pomníku minimální pozornost, pouze v rámci Malé umělecké zprávy vyšla zpráva, že odhalení proběhlo 4. října k 60. výročí panování císaře Františka Josefa I., jezdeckou sochu vytvořil brněnský sochař Carl Wollek a městu ji darovala paní Franziska Titze. Slavnostní odhalení proběhlo v zastoupení arcivévody Karla Františka Josefa.

[71] K této příležitosti vytvořil téhož roku Carl Wollek plaketu jako upomínku na slavnostní odhalení jezdecké sochy císaře Františka Josefa I. v Krnově.

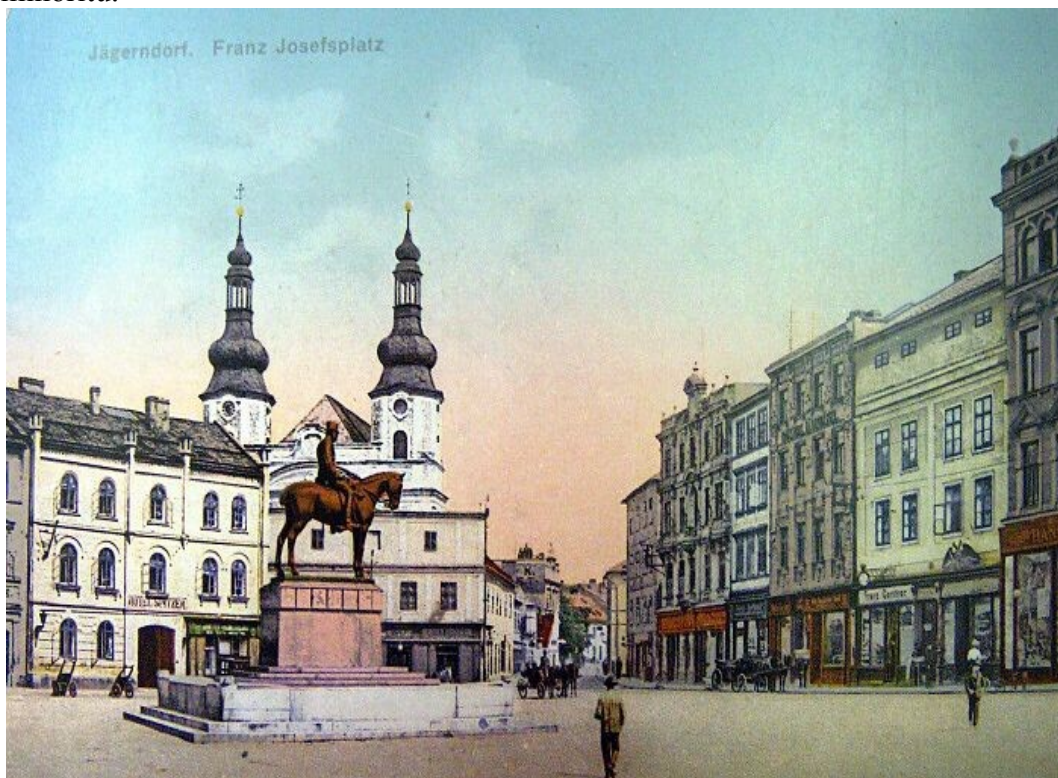
[72] Viz Slezsko (pozn. 67), cit. s. 35.

[73] Viz Slezsko (pozn. 67), s. 35.

Obrázek 55 - Krnovská radnice,
v popředí socha císaře Franze Josefa

Obrázek 56 - Socha císaře na náměstí Františka Josefa (před krnovskou radnicí). V pozadí věže kláštera minoritů.

Obrázek 57 - Náměstí před radnicí v roce 1914. Uprostřed náměstí stojí socha císaře Franze Josefa

Obrázek 58 – Jezdecká socha FJI na krnovském náměstí

Obrázek 59 - Náměstí před radnicí v roce 1914. Vpravo stojí socha císaře Franze Josefa.

4.4 Socha FJI v Libereci

Monarchie: pero, busta, vitráž

5. srpna 2011

Liberecká radnice má unikát. Svatebčané si ano říkají i pod rakouskou orlicí. Sedmička hledala vzpomínky na zašlou habsburskou monarchii.

Když dělníci před lety bagrovali jámu pro liberecký Interspar u Tržního náměstí, vydlouбили ze země sochu. Když ji očistili, vykoul na ně František Josef I. i se svými metály. Stal se oživlou vzpomínkou na časy Rakousko-Uherska. Jednou z těch, které v Liberci zůstaly.

„Mramorová socha je zachovalá, i když má trochu pochroumaný nos. Máme ji v depozitáři a lidem ji ukážeme nejspíš jako jeden z exponátů měsíce,“ říká ředitel Severočeského muzea Jiří Křížek. O osudu busty toho historici moc neví. „Rozhodně je umělecky a historicky cenná. Víme, že ji vyrobili při příležitosti výstavy německých Čechů v roce 1906 a že byla někde na výstavišti nad přehradou. Co bylo pak, ale můžeme jen hádat,“ poznamenává ředitel.

Za první republiky musela busta zmizet stejně jako všechny připomínky staré monarchie. Liberec, jinak německý Reichenberg, byl v tomto ohledu specifický. „Je zajímavé, že tu symboly monarchie ničili s citem. Jako by počítali s tím, že se někdy vrátí,“ poznamenává Křížek.

Důkazem toho jsou třeba nápisy na starých lázních. Ty dělníci opatrně obalili pytli a nahodili maltou. „Vůbec jsme netušili, že tam jsou, a přišli na ně až při opravách fasády. Zrestaurovali jsme je a vrátili zpět,“ říká bývalý tajemník libereckého magistrátu a autor řady publikací o Liberci Marek Řeháček. První nápis nad vchodem hlásá, že lázně nesou jméno po císaři Františku Josefovi I. Druhý, menší, upozorňuje, že je Liberečané postavili k padesátinám jeho vlády.

Na svém místě zůstal natruc všem režimům také další nápis. Nad vchodem do průmyslové školy na Masarykově třídě stojí latinsky Viribus unitis, česky Spojenými silami. „To bylo rodové heslo Habsburků,“ vysvětluje Řeháček. Škola totiž byla vlajkovou lodí rakousko-uherského školství, jakousi c. k. státní školou živností, která měla vychovávat řemeslníky a techniky pro rozvíjející se průmyslové město.

Stopy po Habsburcích jsou i v samém srdci liberecké radnice, ve slavnostní obřadní síni. Nalevo od oken rozevívá křídla obrovská dvouhlavá rakouská orlice. „Spolu s erbem města Liberce a českým státním znakem uprostřed tvoří unikátní trojlístek,“ připomíná Řeháček.

Za svého působení na liberecké radnici objevil také další památku. „Na jedné z vitráží chodby ve druhém patře najdeme pomník dalšího Habsburka, syna Marie Terezie Josefa II. Navštívil Liberec třikrát a k jeho návštěvě v roce 1779 se váže příhoda, kterou popsali historici.

Uspořádal na Clam-Gallasovském zámku velkolepou hostinu a po ní se šel projít do zahrady. Tam uviděl zahradníka s pluhem a dostal chuť si jeho práci vyzkoušet. A tak do pluhu zapřáhl zahradníka a zoral jeden záhon,“ popsal Řeháček.

Milada Prokopová

Můj e-mailový dotaz ohledně nalezené sochy FJI mi ze Severočeského muzea neodpověděli. (pozn. aut.)

4.5 Památník císaře FJI v Jablonci

Památník císaře Františka Josefa I. na Střelnici v Jablonci nad Nisou

O jabloneckých sochách

V Jablonci byl již roku 1760 založen střelecký spolek, který se později usídlil ve Střeleckém parku. Ten byl vybudován dle plánů arch. Marasse. V době největší spolkové slávy se představitelé spolku rozhodli zřídit ve Střeleckém parku monumentální památník Františka Josefa I. Podnětem k tomu se stalo všeobecně oslavované 60. výročí mocnářova panování v roce 1908. Hlavní zásluhu na vybudování si připsal major „Schützenkorpsu“ Heinrich Endler, dále starosta Adolf H. Posselt a též předseda čestného prezidia Wilhelm baron von Medinger, velkostatkář z Malé Skály.

Vlastní práce se ujal významný západočeský sochař Adolf Mayerl. Ten navrhl umístit památník na jižní straně rozlehlého promenádního prostranství Střeleckého parku. Pozadí tvořil lesem porostlý svah, z přední strany k němu stoupalo prostorné schodiště. Architektonické řešení podstavce navrhl ředitel zdejší c. k. umělecko-řemeslné školy Moritz Knab. Jako materiál byla zvolena žula z lomu na Bukové nad Horním Maxovem.

Po šesti schodech se dalo vystoupit na terasu, na níž se zvedal 3,2 m vysoký podstavec vlastního pomníku. Na další stupeň, který byl opatřen balustrádami, vedly tři čtvrtkruhové schody. Obloukovými balustrádami byla ohraničena i celá stavba, která byla 8,5 m široká a na zadní straně 19,5 m dlouhá. Dvanáct schodů vedlo od úpatí až na násep, který za pomníkem přecházel v 60 m dlouhé a 10 m široké plató. Na podstavci stál pomník císaře vysoký 2,8 m. Mayerlův císař byl oblečen do maršálské uniformy s kabátem, na hlavě měl klobouk s chocholem. František stál mírně předkročen, levou rukou se lehce opíral o šavli. Barva pomníku byla matně bronzová a se šedomodrým granitem podstavce a s okolím působila dojmem klidné harmonie. Bronzovou sochu odlila firma A. Josef Selzer ve Vídni, kamenické práce dodal Johann Hujer ze Smržovky a stavbu provedl stavitel Johann Schwalm.

Na přední straně podstavce byl vytesán nápis „Franz Josef I.“, vzadu pak byla upevněna bronzová deska s tímto německy psaným textem: „K 60. jubileu vlády Jeho Majestátu císaře Františka Josefa I. zřízeno c. k. priv. Střeleckým spolkem z darů patriotických občanů německého města Jablonce n. N. a s příspěvkem Společnosti pro podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách. Odhaleno při oslavě 150letého výročí založení spolku 14. srpna 1910 za působnosti majora Heinricha Endlera.“

Odhalení proběhlo pod záštitou arcivévody Ferdinanda Karla, za přítomnosti četných střeleckých spolků a tisíců lidí z celého kraje. Střelci vydali bohatě ilustrovaný slavnostní spis sepsaný Karlem R. Fischerem. A přestože pomník nestál ve městě – jak si zpočátku mnozí přáli – sotva by se pro něj našlo lepší místo. Tak o události psal dobový tisk.

V období první republiky byly všechny památky Habsburků odstraněny. Po někdejších Střeleckém spolku, parku a pomníku zůstal do dnešních dnů jenom název Střelnice.

Václav Vostřák, Otokar Simm

Obrázek 60 - Památník císaře Františka Josefa I. na Střelnici v Jablonci nad Nisou

Obrázek 61 - Památník císaře Františka Josefa I. na Střelnici v Jablonci nad Nisou

4.6 Socha císaře FJI v Karlových Varech

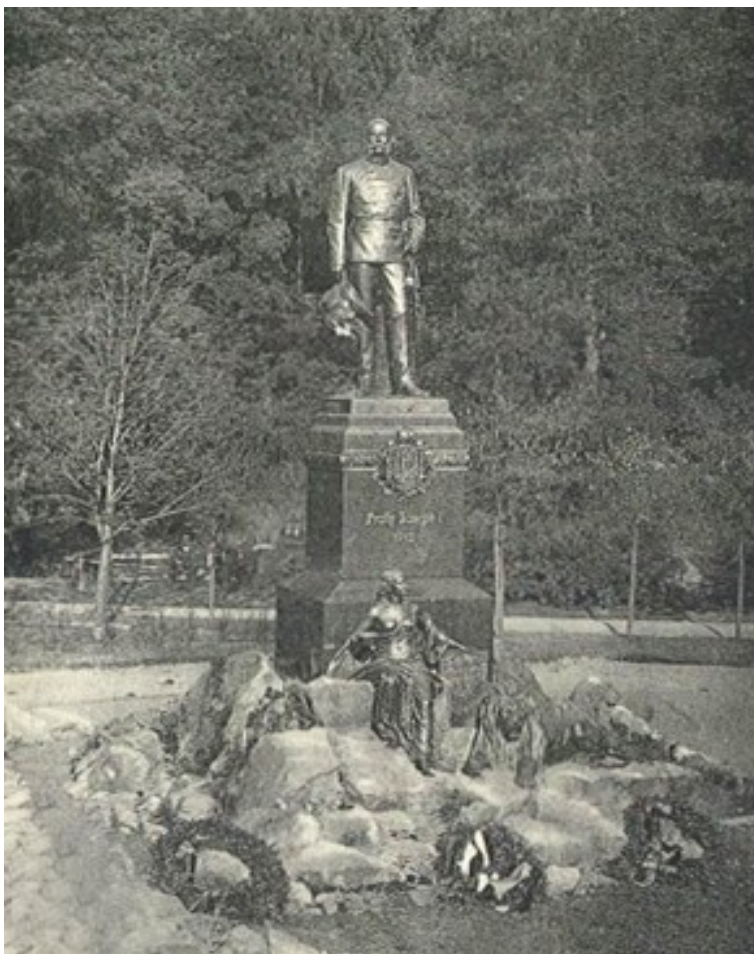
Týden.cz 7. 9. 2011

Vznik pomníku iniciovali říšskoněmečtí lázeňští hosté, kteří se v Karlových Varech (Karlsbadu) léčili v létě roku 1910. Ti založili *Výbor pro zřízení pomníku Jeho Vysosti v Karlových Varech*, který oslovil na 400 významných německých politiků, průmyslníků či různé spolky, přičemž potřebných 150 tisíc korun bylo vybráno během několika měsíců. Socha rakouského panovníka byla darem Němců k osmdesátým narozeninám rakouského císaře.

Když byla spatřena vznešená osoba Jeho Veličenstva císaře, zazněl hřímavý jásot přítomných tisíců," vylíčil odhalení sochy císaře pána zpravodaj Národní politiky přímo z Karlových Varů. Reportáž vyšla v úterý 29. srpna 1911, pomník byl odhalen o den dříve. Na akci dorazilo několik tisíc diváků a také 110 "VIP" hostů, což potvrdila jiná zpráva. "O 1. hodině odpolední konala se slavnostní hostina o 110 příborech," zjistil zpravodaj Národních listů.

Slavnost to byla okázalá. Odhalení sochy si nenechali ujít například místodržitel český kníže Thun, rektori české i německé univerzity v Praze, četní poslanci či anglický konzul. Za rodinu stárnoucího mocnáře přijel arcikníže Bedřich (Friedrich Maria Albrecht Wilhelm Karl von Österreich-Teschen), jemuž básník Petr Bezruč přezdíval markýz Géro. Hlavní proslov přednesl místopředseda německého parlamentu (říšského sněmu) poslanec Paasche, který mimo jiné řekl: "Říšskoněmečtí příslušníci zřizují staříckému mocnáři překrásné země pomník, který, jsa navržen a proveden německým duchem uměleckým, má být i trvalým znamením úcty, a smím také říci, lásky, které se císař František Josef těší za hranicemi."

Obrázek 62 - Pomník císaře Františka Josefa I. v Karlových Varech před rokem 1918

Z Karlových Varů do Eisenstadtu

"Přes 9 m vysoký, z bronzu ulitý pomník představuje mocnáře v generálské uniformě," popsala Národní politika podobu pomníku, jehož další osudy byly hodně dobrodružné.

Hned po vzniku Československa v roce 1918 byl "nenáviděný Habsburk" zbedněn. V roce 1920 sice *Výbor pro zřízení pomníku* požádal o vrácení sochy, kterou chtěl vyvézt do Německa, nastaly však všemožné majetkové tahanice. Město také nemělo dostatek peněz na případný transport, a tak zbedněná socha stála ve městě další tři roky. V roce 1923 však československá vláda schválila zákon na ochranu republiky, který zakazoval pomníky habsburské rodiny na veřejnosti. Aby se karlovarský starosta vyhnul případnému stíhání, František Josef byl ze soklu odstraněn a nakonec v roce 1934 tajně odvezen do Vídně, kde ho dočasně opatroval kníže Schwarzenberg.

V roce 1936 pak byla socha císaře pána znova slavnostně odhalena v rakouském městě Eisenstadt v Burgenlandu. Tady se bronzový monarcha dožil vypuknutí druhé světové války a po příchodu Rudé armády i svého konce, když ruští vojáci sochu odstranili z podstavce a někam odvezli. Další osud plastiky je neznámý.

Jarda Vyčichlo

Myšlenka vytvořit pomník císaři Františku Josefu I. v Karlových Varech (Karlsbad) k jeho 80. narozeninám (18. srpen 1910) vzešla z kruhu německých lázeňských hostů, kteří v létě roku 1910 pobývali ve městě. Byl proto tedy vytvořen *„Výbor pro zřízení pomníku v Karlových Varech Jeho Výsosti císaře Františka Josefa I., krále rakouského a uherského“*. K následné výzvě se připojilo na 400 osobností říšskoněmecké politiky, správy, vědy a hospodářství, jež velkorysými dary přispěly k tomu, že bylo dosaženo požadované částky 150 tisíc korun. Ve výzvě se doslova praví: *„Plánovaný pomník má být znamením vděčnosti a úcty říšskoněmeckých lázeňských hostů ke vznešené osobě císařově, zároveň má však představovat symbol německo-rakouského svazku, jenž byl uzavřen před více jak třiceti lety mezi císařem Františkem Josefem I. a císařem Vilémem I. a který se od té doby osvědčil jako pevná záštita míru pro dobro obou říší.“* Předsedou výboru se stal svobodný pán z Manteufelu, předseda pruské panské sněmovny, jako mluvčí byl stanoven královský pruský tajný dvorní rada a konzul Carl René ze Štětína. Carl René záhy přistoupil k jednání s městskou radou, aby zajistil pro pomník dostatečně reprezentativní místo. Nakonec bylo rozhodnuto pomník umístit *„na louce u Teplé nedaleko Poštovního dvora na východním okraji Beethovenova parku“*. Po zhlédnutí této lokality ve dnech 29. a 30. července ředitelem stavebního úřadu architektem Franzem Drobny rozhodlo den 4. srpna 1910 městské zastupitelstvo *„...většinou hlasů předat potřebný pozemek v Beethovenově parku ke zřízení oslavného pomníku, a to podle předloženého návrhu, který byl předán říšskoněmeckému výboru“*. Ředitel Franz Drobny navrhl dvě skici ohledně uspořádání důstojného okolí, mimo jiné vytvoření aleje s parkovou úpravou. Sochař prof. Eugen Boermel z Berlína přispěl třetí skicou, v níž je před pomníkem navržena vodní nádrž. Aby ochota k peněžním darům u lázeňských hostů a jiných sympatizantů neochabla, navrhl Výbor, aby mu byl pozemek slavnostně předán městem Karlovy Vary. Předání se uskutečnilo v předvečer císařových narozenin 17. srpna 1910 ve velkém sále Lázní III, odkud byly odeslány mnohé slavnostní projevy oddanosti císaři Františku Josefu I. a německému císaři Vilému II. Konzul Carl René posléze oznámil, že plány pomníku budou hotovy již v krátké době a v jednom dopise z 28. ledna 1911 uvedl, že s jeho zřízením se výhledově počítá na léto 1911. Ještě v pozdním létě roku 1910 představil Výbor císaři Františku Josefu I. v Bad Ischlo model plánovaného pomníku v měřítku 1:10. Císař jej „*blauschön*“ schválil. Modelem pro sochu vřídelní víly u paty pomníku se na přání císaře měla stát dvorní herečka vídeňského Burgthetru Wohlgemutová. Bronzovou sochu císaře navrhl berlínský sochař prof. Eugen Boermel. Odlití sochy se ujala „*Akciová společnost, dříve Gladenbeck a syn*“ ve Friedrichshagen u Berlína. Přes opakované spory mezi Boermelem a

Reném, který si osoboval nároky na výlučné vedení celého projektu a i navzdory finančním třenicím s městem o bezplatné osazení základových kamenů, mohl být pomník nakonec dokončen, i když ne přesně k císařovým narozeninám. Slavnostní odhalení pomníku proběhlo v pondělí 28. srpna 1911 a doprovázel ho velmi bohatý program. Jako zástupce císařského dvora se zde objevil arcivévoda Friedrich, přítomen byl též místodržící kníže Thun. Deník *Karlsbader Badeblatt* informoval o této události velmi podrobně: „*Nádherné, císařské počasí bylo včera naděleno Karlovým Varům... Na konci Karlova Mostu zdobil triumfální oblouk, ověnčený rakouskými a říšskoněmeckými barvami, vjezd na silnici k Poštovnímu dvoru, kde se už mačkala hlava na hlavě... V devět hodin obestoupili uniformovaní členové spolků prostor slavnostního odhalení. Mezitím se tu shromáždili čestní hosté, a Karlovy Vary již dlouho neviděly tak vybranou společnost na jednom místě...*“. Po mši pod širým nebem a po projevu, který jako zástupce Výboru přednesl pruský vládní rada prof. Paasche, následovalo samotné odhalení pomníku. Poté tajný dvorní rada Carl René předal pomník děkovnou adresou městu Karlovy Vary. Tehdejší starosta dr. Pfeifer ve své odpovědi uvedl, že pomník „*přejímá do majetku města Karlovy Vary a jménem městského zastupitelstva slibuje, že jej bude věrně opatrovat.*“ Další program dne se nesl ve znamení banketu v hotelu Pupp, na nějž měli přístup pouze muži. Odsud byla císařské kabinetní kanceláři zaslána adresa s projevem oddanosti, v níž se uvádělo: „*...lázeňští hosté a občané Karlových Varů, shromáždění na slavnostním banketu, nejvroucněji prosí jeho výsost, aby přijala hluboké uctivé ujištění o jejich neměnné věrnosti a oddanosti, z níž dnes v Karlových Varech vzešel pomník Jeho Výsosti. Tento pomník bude příštím pokolením oznamovat lásku ke vznešenému monarchovi...*“. Radost z nového pomníku však netrvala dlouho. Dne 28. července 1914 vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbsku, počet lázeňských hostů se prudce snížil o více jak jednu polovinu a Karlovy Vary se postupně staly lazaretním městem. Po konci 1. světové války a rozpadu habsburské říše v roce 1918 byly na českém území systematicky vyhlazovány všechny vzpomínky na bývalé mocnářství. Pomník Františka Josefa I., který podle názoru městské rady patřil zakládajícímu Výboru, zůstal nedotčen, ale aby se ochránil před případnými šovinistickými útoky, byla socha císaře zabezděna prkny. Dne 2. listopadu 1920 se jménem Výboru městské správy ohlásil rozhořčeným dopisem tajný rada Carl René, který se tehdy zdržoval v Karlových Varech: „*Tváří v tvář politováníhodným událostem poslední doby a se zřetelem na okolnost, že nějaký „německý“ sociální demokrat nekvalifikovaným způsobem postoupil a urazil náš Výbor složený z říšskoněmeckých lázeňských hostů, jenž se z mého podnětu v roce 1910/1911 zasloužil o zřízení pomníku k počtě c. a k. Apoštolského Majestátu, nezapomenutelného Františka Josefa I., pokládám za nejlepší, aby náš Výbor co nejdříve nechal pomník odstranit a odvézt do Německa. V krátké době svolám do Berlína pány z Výboru a podám návrh, aby byl celý pomník odvezen. Do doby, než budeme schopni pomník odmontovat a odtransportovat, prosím, aby byl pokud možno ochráněn. Rád bych ještě poznamenal, že bychom nesouhlasili s jeho případným roztavením! Nepochybuji, že se ve Vídni nebo v Německu najde místo, kde by mohl být pomník ctihodného císaře osazen, a to bez strachu před zničením a potupou.*“ Ve své odpovědi z 24. listopadu 1920 sdělil starosta města Hermann Jakob tajnému radovi rozhodnutí městské rady, podle nějž by mělo j navrženému transportu pomníku dojít do tří týdnů a pokud by se tak nestalo, město by samo zajistilo odvoz pomníku a jeho uložení ve stavebním dvoře. Proti této lhůtě se však tajný rada René ohradil dopisem z 29. listopadu 1920, neboť z technických a politických důvodů nebylo možné odvoz během tří týdnů uskutečnit. Zároveň striktně odmítl demontáž pomníku cizinci. Proti odstranění městským úřadem protestoval také jeho autor Boermel v dopise z 8. dubna 1921. Avšak vzhledem k inflaci a politickým nepokojům v Německu nechal na sebe slíbený odvoz čekat a tak pomník zůstal na svém místě i nadále. Až teprve po více jak jednom roce, dne 18. dubna 1922 se obrátil karlovarský místní odbor Národní jednoty severočeské se stížností na ministerstvo vnitra: „*Česká menšina v Karlových Varech obrací se k ministerstvu vnitra se žádostí o nařízení brzkého odstranění pomníku Františka Josefa I., této ostudy, která rozčiluje nejen loyální občany československé republiky, nýbrž i cizince, kteří nemohou pochopiti, že po čtyřletém trvání trpí naše československá vláda pomník muže, který nás*

tak deptal. Upozorňujeme, že pomník straší na promenádě cizinci nejvíc vyhledávané, které zabeđený pomník tak jako tak krásy nepřidává, naopak na sebe upozorňuje a k různým vtipům na vládu československé republiky podnět dává. “ Teprve nyní bylo zemskou politickou správou zaktivizováno okresní zastupitelstvo, které dopisem z 5. července 1922 požadovalo od městské rady odstranění problematického pomníku. Město, které se následkem války a tehdejší hospodářské krize ocitlo ve finanční nouzi, mělo obavy z vysokých nákladů, jež by si vyžádalo odstranění pomníku. Nechtělo také postoupit riziko konfrontace s Výborem, který mohl požadovat uhrazení případných škod, k nimž by případně došlo během neoprávněné manipulace s pomníkem. Proto pověřil starosta Karlových Varů městského advokáta dr. Scheitera vypracováním právního posudku, v němž Scheiter došel k následujícím závěrům: Tehdejší starosta dr. Pfeifer na dotázání sdělil, že pomník sice přešel do majetku a vlastnictví města, ovšem s tím omezením, že „účel daru zůstane zachován, resp. že nemůže být svévolně změněn bez povolení zakládajícího Výboru“, přičemž „město by se k této povinnosti vázalo tak dlouho, dokud by je zakladatelé nezprostiti tohoto závazku, anebo pokud by k tomu nebylo omezováno zákonnými předpisy. “ Takový předpis však neexistoval, takže závěr právního posudku zněl: „Pokud vláda trvá na odstranění pomníku, pak by za ně měla podle mého mínění také nést vlastní odpovědnost a nesvalovat ji na Karlovy Vary. “ Po projednání posudku kolegiem městským poslanců sdělilo město dne 22. srpna 1922 okresnímu zastupitelstvu konečný závěr: Městská rada se domnívá, že pomník Františka Josefa I. není ve vlastnictví města. Z tohoto důvodu se proto městská rada necítí oprávněna rozhodnout o jeho odstranění a dalším uložení. Vzhledem k tomu, že městská rada narozdíl od okresního zastupitelstva tvrdila, že není schopna udat vlastníka pomníku Františka Josefa I., upustil nadřízený úřad od dalšího šetření, a tak zabeđený pomník zůstal i nadále na svém místě. Dne 8. dubna 1923 vstoupil v platnost zákon na ochranu republiky, jehož § 26 ukládal trest za neodstranění či zřízení nepovoleného pomníku. Podpořeno tímto odstavcem, pověřilo okresní zastupitelstvo již 14. dubna 1923 starostu města, aby do 8 dnů nechal odstranit pomník Františka Josefa. Zdůraznilo přitom skutečnost, že „všeobecně přístupná parcela č. 1038 v katastrálním území Karlovy Vary, z čehož vyplývá, že se v majetku města Karlovy Vary nachází i zmíněná památka. “ Městský úřad se však proti této výzvě ohradil. V rekursu zaslaném Zemské politické správě v Praze znovu odkazoval na nevyjasněné vlastnické vztahy a zároveň popíral, že by instalace pomníku na městském pozemku zároveň zakládala vlastnické právo města na tento pomník: „Karlovarská obce – jak poznamenáno a již několikrát oznámeno – není vlastníkem pomníku a tudíž ji nelze neřít, aby jej odstranila. “ Odstranění pomníku cizího vlastníka by bylo hrubým právním porušením. Navíc byl pomník zabeđen a tudíž není ve smyslu § 26 ods. 1 vidět. Nakonec městská rada konstatovala, že by musela nést vysoké náklady spojené s odstraněním pomníku, a proto žádala o prodloužení lhůty, aby se mohlo přistoupit k úspěšnému jednání. Zemská politická správa v Praze však rekurs městské rady dne 4. května 1923 odmítla a prodloužení lhůty nepovolila. Co se týče finančního zatížení spojeného s odstraněním pomníku, upozornila zemská politická správa na to, že „...výbor složený ke stavbě Beethovenova pomníku by byl ochoten převzít náklady spojené s odstraněním pomníku Františka Josefa I. za předpokladu, že mu bude z tohoto pomníku předán stavební materiál. “ Městská rada vzala tento podnět na vědomí a vstoupila do jednání s výborem pro stavbu Beethovenova pomníku v Karlových Varech. Došlo k dohodě, že „výbor odstraní pomník Františka Josefa I. na vlastní náklady a za to bude moci ponechat materiál z něj. Zároveň tento výbor na sebe převezme vyrovnání vlastnictví tohoto materiálu s bývalým Výborem pro stavbu pomníku císaře Františka Josefa I. Tím by byla tato záležitost pro město vyřízena bez jakýchkoliv nákladů. “ Avšak 7. června 1923 se u starosty města H. Jakoba objevil tajný rada Carl René a podal písemný protest proti takové dohodě. Oživil vlastnické nároky Výboru jak na pomník, tak i na pozemek, kde pomník „stojí na věčné časy“. Zdůraznil, že Výbor určitě pomník odstraní a odveze do Německa. „I v zahraničí by to vyvolalo ten nejtrapnější dojem, kdyby se památník nedůstojně rozbil a znesvětil. “ Městské zastupitelstvo se tak ovšem ocitlo mezi dvěma mlýny: na jedné straně nemohlo kvůli vlastnickým požadavkům tejného rady Reného předat pomník císaře výboru pro stavbu Beethovenova pomníku,

na druhé straně hrozil městu, resp. samotnému starostovi, trest za opožděné odstranění pomníku. Proto, že mělo v dané situaci větší váhu úřední nařízení, bylo se souhlasem městské rady rozhodnuto: „... Odstraněna musí být socha císařova a dále ony díly podstavce, jež se neslučují se zákonem na ochranu republiky. Podstavec a díly, které nevadí, mohou být ponechány. Zvláštní důraz nechť je kladen na to, aby byly práce zahájeny ihned a nedošlo tak k uplatnění zákona proti starostovi města. Pokud je v podstavci vyryt nápis, musel by se s pokud možno co největší opatrností obrousit... Všechny odejmuté díly je třeba uschovat.“ Socha císaře byla nakonec sejmuta dne 19. června 1923 a odvezena do městského stavebního dvora. Leč ani odtažení Karlovy Vary, pomník Františka Josefa I a sochy císaře nebyla záležitost zcela ukončena. Dne 7. května 1925 nařídilo státní policejní komisařství v Karlových Varech odstranění podstavce ve lhůtě 14 dnů, neboť „podstavec vytváří součást pomníku.“ Tehdy měl městský úřad v úmyslu použít základu a podstavce ke stavbě pomníku padlých. Aby město v této situaci získalo čas, navrhl jeho právník dr. Scheiter osadit na podstavci vázu a zasadit na něm květiny, aby se tím vytratil charakter pomníku. Navíc podal městský úřad odvolání proti policejnímu nařízení: „Podstavec sám o sobě nemá charakter nepřátelský státu, nevztahuje se k žádnému členu bývalého panovnického rodu, ani k jiným dynastiím, jak je uvedeno v § 21 ods. 1“. Toto odvolání však Zemská politická správa v Praze odmítla přípisem z 20. července 1925 s poukazem, že podstavec je součástí pomníku a „mohl by se stát nositelem tendencí, které jej vytvořily“. Nové odvolání k ministerstvu vnitra zůstalo bez odpovědi, a tak problematický pomník zmizel záhy a s konečnou platností z Beethovenova parku. O existenci odstraněného karlovarského pomníku císaře Františka Josefa I. se dozvěděla Centrální kancelář legitimních organizací, která zastupovala Říšský svaz Rakušanů se sídlem ve Vídni. Stalo se tak prostřednictvím kapitána Schonty von Seedank, nejvyššího zástupce západočeských světových lázní pro Rakousko. Vedoucí Centrální kanceláře a zároveň úřadující místopředseda Říšského svazu von Wiesner požádal Schontu, aby u svých známých, k nimž v Karlových Varech patřili lázeňský ředitel Gitschner a městský poslanec von Mattoni, zjistil, zda by nebylo možné odvézt sochu císaře do Vídně, kde by byla znovu instalována. Městské zastupitelstvo bylo tomuto záměru nakloněno, a tak svaz podal dne 31. prosince 1932 městské radě žádost: „...Naše sdružení plánuje zřízení pomníku zesnulému císaři ve Vídni, tato myšlenka však prozatím vždy ztroskotala na požadavku velkého množství finančních prostředků potřebných pro důstojný pomník. Proto bychom velmi uvítali, kdybychom k tomuto účelu obdrželi pomník nacházející se ve Vašem majetku. Za odpovídající důstojné a umělecké využití sochy můžeme převzít odpovědnost. Proto si dovoluujeme na Vás vznést prosbu, abyste našemu spolku věnovali sochu císaře Františka Josefa I., a to bez podstavce a obou dekorativních figur (vřidelní víla a lev), zato ovšem – bude-li to možné, s velkým bronzovým znakem, původně umístěným na podstavci.“ Město Karlovy Vary souhlasilo s bezplatným předáním pomníku Říšskému svazu, a to i navzdory výzvám státních úřadů, aby požadovalo alespoň cenu za materiál. Aby mohla být socha z republiky vyvezena, musely dát konečné svolení památkový a zemský úřad. V protokolu z 11. března 1933 přednesl sice vrchní rada dr. Wotawa několik politických úvah vedoucích proti vyvezení sochy, potom ale uvedl, že „udělení potřebného povolení sám podpoří, neboť domácí bezpečnostní úřady mají zájem na tom, aby pomník zmizel.“ Když také dvorní rada René prohlásil, že by jeho Výboru udělalo obzvláštní radost, kdyby byl pomník věnován rakouské vládě, popř. nějakému rakouskému spolku, nestálo již předání Říšskému svazu nic v cestě. Rovněž úřady v Praze s transportem částí pomníku do Rakouska souhlasily, avšak s podmínkou, že transport musí být zcela nenápadný, aby nezavdal příčiny k jakékoliv demonstraci. Říšský svaz úřady ubezpečil, že se kvůli rakouskému tisku postará o tajné převezení pomníku. Dne 11. ledna 1934 dorazila socha do Vídně a byla předána do opatrovnictví knížeti Schwarzenbergovi.

Městu Karlovy Vary zbývalo vyřešit otázku, jak naložit se zbylými částmi pomníku, sochami vřidelní víly a lva. Návrh, aby byly umístěny na Vřidelní kolonádě však neprošel vzhledem k jejich velikosti. Také o návrhu uměleckého a divadelního výboru při městském úřadu instalovat sochy po stranách

dnešního Divadelního náměstí se dlouho diskutovalo, ale vzhledem k požadovanému doplnění celkového exteriéru roztroušenými kameny a zřízením umělého pramene sešlo i z tohoto záměru. Podle E. Linkeho byla socha víly přeci jen na jaře roku 1936 ze skladiště vynesena a osazena na dnešním Divadelním náměstí, i když jen ve skromnějším provedení. Z Linkeova popisu přitom vyplývá, že měla levou ruku opřenou o zídku, což odpovídá návrhu dochovanému ve spisech městského úřadu. Linke navíc zdůrazňuje, že zde pro velké náklady nebyla zřízena vodní nádržka. Dobu, po kterou socha víly v těchto místech zůstala, můžeme prozatím přibližně určit jen z dochovaných pohlednic. Na jedné z nich ze sklonku 1. republiky se socha skutečně objevuje v rohu dnešního Divadelního náměstí poblíž vjezdu do Tylovy ulice. Na pohlednici datované razítkem v roce 1940 však už socha není, z čehož lze soudit, že zde stávala nanejvýš právě do roku 1940. Další zprávy o soše mizí, snad byla roztavena na válečné účely nebo znovu odvezena do skladiště. Socha lva snad zůstala i nadále uskladněna v městském stavebním dvoře. Na počátku roku 1939 byl městský stavební dvůr z náměstí Milady Horákové přeložen do Tuhnic, aby uvolnilo místo k pořádání nejrůznějších pochodů a shromáždění. Materiál a stavební nářadí byly uskladněny na prostranství u železničního depa Dolního nádraží. Dne 19. dubna 1945 svrhly americké letouny na toto území značné množství bomb a obrátily Tuhnice v trosky. Obě sochy mohly být tehdy patrně zničeny.

Navzdory ujišťování Říšského svazu nebyla karlovarská socha císaře pro pomník ve Vídni vůbec použita. V hlavním městě Rakouska totiž existovalo Sdružení pro zřízení pomníku císaře Františka Josefa, které bylo Říšskému svazu blízké a jež nejspíše sochu přenechalo své zemské pobočce v Burgenlandu. Na rozdíl od Vídně se Karlovy Vary, pomník Františka Josefa I, hlavní město Burgenlandu, kde byl císařův pomník v podobě busty z roku 1908 stržen během maďarské revoluce v roce 1919, silně zasadil o zřízení nového pomníku. Na počátku července 1936 se tu sešla komise, v níž zasedali taktéž zástupci Říšského svazu, a rozhodla, že pomník bude postaven na náměstí u Zemského domu před budovou pobočky Rakouské národní banky. Odhalení se mělo konat v první polovině října 1936. Avšak vzhledem ke značným nutným přestavbám na předpokládaném místě byla komise nucena umístit pomník provizorně do parku bývalé vojenské nižší reálky, kde již dříve stával původní pomník Františka Josefa I. Kvůli tomuto zdržení musel být den odhalení přesunut na 22. listopadu 1936, avšak pro velmi špatné počasí byl nakonec i tento termín zrušen a s konečnou platností určen na 6. květen 1937. Podobně jako v Karlových Varech před 25 lety se odhalení pomníku v hlavním zemském městě Burgenlandu stalo podnětem k pestrobarevné a nadšené slavnosti: „Všechny domy jsou ozdobeny prapory. Na dlouhém a sterými stromy obklopeném náměstí před budovou bývalé c. k. vojenské nižší reálky, v níž je dnes umístěno spolkové reálné gymnasium, se postupně schází tisícový dav slavnostně vystrojených lidí... Čestná stráž spolkové armády s plukovní kapelou, rota frontové milice, válečný polek města a členové pobočky Mladá vlast naplňují místo slavnostního odhalení.“ Objevili se zde zástupci státu a vysoce postavené osobnosti z doby habsburské monarchie v tradičních uniformách, mezi nimi také arcivévoda Eugen, jenž pomník osobně odhalil. Ve své řeči, vedené „ve jménu jeho Výsosti císaře Otty“, mimo jiné uvedl: „Pomník, který jste tu postavili, má již svoji historii. Socha císaře pochází z pomníku v Karlových Varech, jež u příležitosti 50. výročí vlády věnovala městu Karlovým Varům na znamení vděčnosti skupina říšskoněmeckých lázeňských hostů. Ve dnech převratu byl tento pomník stržen. Z podnětu několika karlovarských občanů a po obdržení potřebného povolení od československé vlády městská rada rozhodla, že bude socha darována Říšskému svazu Rakušanů... Toto gesto úcty karlovarských měšťanů a chápavá objektivita československých úřadů nebude nikdy zapomenuta a v srdci každého dobrého Rakušana vzbudí radostnou odezvu...“ Svou zprávu o „Císařské slavnosti v Burgenlandu“ zakončily noviny Říšského svazu Rakušanů (*Der Oesterreicher*) následujícími patetickými slovy: „Pokyn maršálskou holí a zahalení pomníku padá... Císař je zdraven salvou. Stojí zde jako živý. Generálský klobouk v ruce, jako kdyby vstoupil do sálu nebo do Božího chrámu. Skutečné umělecké dílo! Není osud tohoto bronzu naplněn jakousi mystickou symbolikou? Socha

pochází z Berlína, stála v Čechách a nyní našla svůj domov na rakouské půdě, která ovšem ještě před nedávnem byla uherskou zemí. “ Pomník Františka Josefa I. již neexistuje. Jeho pozdější umístění v Eisenstadtu upomíná jen malý obelisk před martinskými kasárnami. Osud sochy císaře je však neznámý. Snad byla roztavena během 2. světové války na zbraně a munici. Mnohé však nasvědčuje tomu, že socha byla odstraněna příslušníky Rudé armády, kteří v letech 1945-1955 byli ubytováni v těchto kasárnách.

Pomník s figurální plastikou císaře Františka Josefa I. býval 9 m vysoký. Bronzová plastika císaře Františka Josefa I., 3,70 m vysoká a 1,25 m široká, na vrcholu pomníku zpodobňovala císaře v parádní uniformě rakouského maršála, stojícího s nakročenou levou nohou a hledícího doprava, se šavlí u levého boku, levou rukou držícího její jilec a kloboukem s péry ve svěšené pravé ruce. Plastika stávala na stupňovitě profilovaném žulovém podstavci. Na přední straně soklu býval umístěn bronzový reliéfní císařský znak s korunou a devizou „Viribus unitis“ a kolem řád Zlatého rouna. Pod císařským znakem byl vyveden nápis „Franz Joseph I. – 1910“. Podstavec se sochou se zvedaly nad vyvýšeným základem z neopracovaných kamenných bloků. Kompozici základny na pohledové straně zdobily kamenné 2,5 m velké plastiky. Sedící ženská postava, vřídelní nymfa, s drapérií kolem zad a na spodní části těla, s miskou v pravé ruce a levou rukou přidržující štít. Před štítem ležel lev.

Zdroj: www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz

Obrázek 63 - Slavnostní odhalení pomníku Františka Josefa I. v Karlových Varech za hojné účasti veřejnosti dne 28. srpna 1911

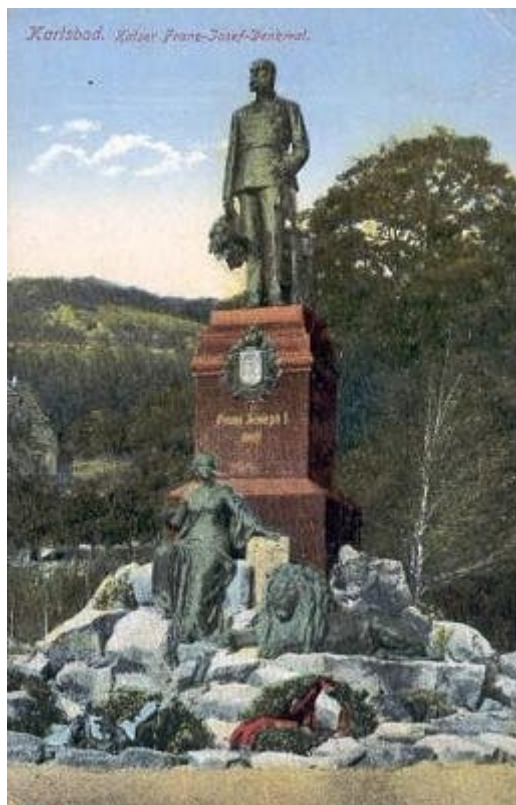
Obrázek 64 - Slavnostní odhalení pomníku Františka Josefa I. v Karlových Varech za hojné účasti veřejnosti dne 28. srpna 1911

Obrázek 65 - Pomník císaře Františka Josefa I. v Karlových Varech před rokem 1918

Obrázek 66 - Pomník císaře Františka Josefa I. v Karlových Varech před rokem 1918

Obrázek 67 - Odhalení pomníku Františka Josefa I. v rakouském Eisenstadtu 6. května 1937.

Odhalení pomníku Františka Josefa I. v rakouském Eisenstadtu 6. května 1937. Po příchodu Rudé armády na konci 2. světové války ruští vojáci sochu odstranili z podstavce a někam odvezli. Další osud plastiky je neznámý.

Použitá literatura:

Bešťáková, K.-Gargula, M. 2005 : *Carlsbad – Karlovy Vary: ...místa známá i neznámá*, Karlovy Vary, 15

Schönbach, R. 1998 : Z Karlových Varů do Eisenstadtu (Odysea pomníku císaře Františka Josefa I.), *Historický sborník Karlovarska VI*, Karlovy Vary, 120/137

4.7 Močidlec – pomník Františka Josefa I.

Pomník císaře Františka Josefa I. v podobě pyramidy, složené ze žlutých křemencových kamenů, byl slavnostně odhalen v červenci roku 1910 u příležitosti oslav 80. narozenin panovníka v obci [Močidlec \(Modschiedl\)](#). Pomník byl patrně odstraněn již za první republiky po změně poměrů po konci první světové války.

Pyramida, složená ze žlutých křemencových kamenů, nesla pamětní nápis v němčině: „1830-1910. Zum ewigen Gedächtnis an das 80. Geburtstagsfest Sr. Majestät Franz Josef I. Juli 1910. Hier gut deutsch jeder Zeit“.

Použitá literatura:

Träger, G. 1993 : *Denkmäler im Egerland. Kreis Luditz*, Eichstätt, 250

Zdroj: www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz

4.8 Busta císaře FJI ve Zlíně

Za nejstarší pomník v novodobém smyslu můžeme ve Zlíně považovat poprsí císaře Františka Josefa I. Stávalo od roku 1898 před [měšťanskou školou](#) (Komenského škola, dnes Krajská knihovna Františka Bartoše), ale vydrželo tu pouhá dvě desetiletí. Po zhroucení monarchie, hned v noci z 29. na 30. října 1918, kdosi vytrhnul kovovou bustu monarchie z podstavce a – jak čteme ve školní kronice – „octla se za krk pověšena na silném provaze na lípě uprostřed náměstí“. Na své místo už se nevrátila.

Obrázek 68 – Busta FJI ve Zlíně

Sokl po Habsburkově poprsí zůstal na místě a zanedlouho mu bylo určeno nové využití. Posunuli jej o něco blíže k budově, částečně otesali a nově profilovali a 28. října 1919 byla na něj slavnostně nasazena busta J.A. Komenského, pořízená podle návrhu F.L. Gahury. Setrvala zde tři desetiletí, až na jaře 1949 se busta i se soklem přestěhovala do parčíku mezi školami na Zálešné. Stála tu ještě řadu let, ale nakonec zmizela (v letech sedmdesátých), nahrazena třemi pionýrskými plamínky coby symbolem žádoucího zapálení nové socialistické generace. Ctihodného Jana Amose potkal zkrátka osud mnoha dalších zlínských artefaktů – na místo u (nově pojmenovaných) Komenského škol se vrátil až po převratu v listopadu 1989.

Zdroj: www.zlin.estranky.cz – článek Osudy zlínských pomníků.

4.9 Blansko - výroba bust císaře a císařovny

Blanenské železářny vydaly začátkem dvacátého století katalog, který nabízel litinové, zinkové a bronzové odlitky bust a medailonů bývalého císařského páru. Františka Josefa I. a císařovny Alžběty. Autorem modelů byl slavný sochař Viktor Tilgner.

Zdroj: Archiv Muzea Blansko

Po stopách blanenské litiny

Jindřich Čeladín (Autor pracuje v Muzeu Blansko)

V roce 1908 slavil císař František Josef I. výročí šedesáti let nástupu na rakouský trůn.

Blanenské železářny se chopily příležitosti a vydaly katalog, který nabízel k prodeji litinové, zinkové a bronzové odlitky bust a medailonů bývalého císařského páru. Autorem modelů byl slavný rakouský sochař druhé poloviny 19. století Viktor Tilgner.

Viktor Tilgner (1844–1896) se narodil jako syn setníka v Bratislavě. Ale již jako malé dítě se odstěhoval do Vídně, se kterou spojil celý život. Byl hlavním zástupcem neobaroka v plastice a představitel architektonického stylu Ringstraße. Ringstraße je okružní třída kolem Vnitřního města ve Vídni. Tato třída se stavěla od 60. do 90. let 19. století v zóně městských hradeb, zbořených po roce 1857. Třída s přiléhajícími monumentálními stavbami představuje jednu z hlavních vídeňských pamětihodností. Její sloh je někdy označován jako Ringstraßenstil.

Velmi brzy se o talent Viktora Tilgnera začal zajímat sochař Franz Schönthaler, který byl jeho prvním učitelem. Tilgner začal studovat na Akademii výtvarných umění, nejdříve u Franze Lukase Bauera a poté u tyrolského sochaře Josefa Gassera. Právě Gasser Tilgnera zasvětil do tvorby plastik svatých a vyvolal v něm zájem o „baroko“. Paralelně Tilgnera vedl i medailér Johann Daniel Böhm.

V roce 1874 cestoval Tilgner spolu s dalším představitelem realistického akademismu malířem Hansem Makartem do Itálie. Kromě toho navázal kontakt s Johannem Straussem mladším a patřil také do okruhu umělců kolem hraběte Karla Lanckoroňského. Tilgnera silně ovlivnil francouzský sochař Jeane-Baptiste Gustave Deloye. Především díky jeho účasti na světové výstavě ve Vídni v roce 1873. Socha Wolfganga Amadea Mozarta ve vídeňské Burggarten je považována za jedno z nejlepších Tilgnerových děl, které bylo zároveň jedno z posledních a bylo odhaleno až několik dní po jeho smrti.

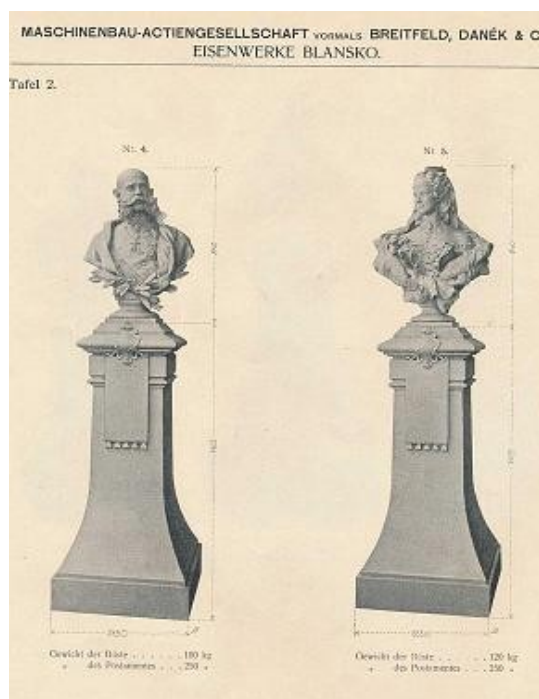
Další Tilgnerovo dílo pro Vídeň zahrnuje například plastiky pro Burgtheater, Hofburg či několik kašen. Také zhotovil Werndlův památník ve Štýrsku. Tilgnera rovněž proslavily portrétní busty. Například Shakespeara, Moliéra, Goetheho či Schillera. Vytvořil i mnoho medailonů a medailí. Velká část Tilgnerovy pozůstalosti se dnes nachází v jeho rodném městě – v Městské galerii v Bratislavě. Jeho dílo zdobí mnoho budov na legendární Ringstrasse ve Vídni. Tilgner zároveň získal řadu ocenění. V roce 1882 dostal Velkou zlatou medaili ve Vídni a v roce 1891 v Mnichově.

Výše zmiňovaný katalog blanenských železáren obsahuje celkem dvě busty císaře Františka Josefa I. Na první bustě je císař zachycen zhruba ve svých osmnácti letech při nástupu na trůn. Druhou bustu vytvořil Tilgner někdy na přelomu 80. a 90. let 19. století a císařova podoba odpovídá době

vzniku díla. Podobně na tom jsou i císařovy medailony. Na jednom Tilgner zpodobnil Františka Josefa I. mladého a na druhém v pokročilém věku. Vzhledem k tomu, že císařovna Alžběta byla předčasně zavražděna, najdeme v katalogu pouze jednu bustu a jeden medailon s její podobiznou v mladém věku. Samotná císařova busta byla vysoká čtyřiaosmdesát centimetrů, avšak i s podstavcem měřilo celé dílo téměř metr a půl a vážilo tři sta padesát kilogramů. Cena busty bez podstavce se pohybovala od dvou set třiceti pěti korun za litinovou, do tisíc pětaticeti korun za bronzovou. Litinový podstavec stál kolem tří set korun. Busta císařovny Alžběty byla ještě o pár desítek korun dražší. Cena její bronzové busty se vyšplhala až na dvanáct set čtyřicet korun.

Výroba bust

Je velice pravděpodobné, že se tyto busty císařského páru odlévaly v blanenských železárnách již na konci 19. století. V jejich odlévání panovala na tehdejším trhu tvrdá konkurence. V českých zemích odlévaly císařovy busty i komárovské železárny a v blízké Vídni také slévárny Meindl-Breit. Tilgnerův model sloužil v obou továrnách jako předloha. Ve sbírkách Muzea Blansko se nachází zinková busta císaře Františka Josefa I. V současné době je toto dílo zapůjčeno ve stálé expozici na zámku Ctěnice u Prahy.

4.10 Socha císaře FJI v Bohumíně

Bohumínský park, který je zelenou oázou města, má téměř stoletou historii. Obec Šunychl-Bohumín-nádraží se díky rozvoji průmyslu rychle rozrůstala. V roce 1886 zakoupil bohumínské panství hraběcí rod Larisch-Mönnichů a tehdejší zemský hejtman hrabě Jindřich založil v části bažinatého šunychelského lesa bažantnici, aby tvořila kolem průmyslové obce pás zeleně. A protože zastupitelstvo rozhodlo, že postaví tehdejšímu císaři Františku Josefu I. pomník, daroval hrabě Jindřich část své bažantnice obci. Ta byla upravena a přeměněna na anglický park, jehož základní kámen byl slavnostně položen v roce 1907. Ten leží na stejném místě dodnes. Návštěvníci parku jej mohou vidět při vstupu do parku branou na rohu ulice Jana Palacha a Štefánikovy ulice. V parku byla postupně postavena dřevěná zahradní restaurace a naproti ní na kamenném podstavci kulatý dřevěný pavilon. Císařova bronzová busta byla odhalena 2. prosince 1908 přibližně v místech, kde

je dnes pomník Petra Bezruče. Dějiny se však nezastavily, skončila první světová válka a vzniklo samostatné Československo. Císařův pomník byl zlikvidován, což je u nás obvyklý osud pomníků významných osobností a státníků po každé národní euforii.

Obrázek 69 - Základní kámen anglického parku v Bohumíně

Zdroj: www.mesto-bohumin.cz

4.11 Socha císaře FJI v Božicích

Záhadná místa: Kde stál „starej Procházka“?

Těch záhadných v Božicích zase tolik nemáme. Vzhledem k proměně obyvatelstva v polovině 20. století nám však některé momenty z doby před rokem 1945 nebo dokonce kolem roku 1920 a dále do minulosti zůstávají záhadou. Asi tou nejznámější je určení místa, kde stál pomník císaře Františka Josefa I., císaře rakousko-uherského, kterému se podle jednoho obrazu z návštěvy Prahy lidově říkalo „starej Procházka“ (obraz byl totiž nazván „Procházka na mostě“).

Původně jsem napsal, že máme k dispozici dvě místa v Českých Křídlovicích a že i nadále nechávám na vás, abyste si vybrali, které místo se vám pro sochu císaře zdá vhodnější.

Pro místo na břehu proti vchodu do kostela směrem k „židárně“, kde dnes již nestojí žádný dům, hovoří fakt, že by socha byla součástí křídlovické návsi: na jedné straně kostel s farou, pod ním hostinec, mlékárna se studnou, naproti sousoší Nejsvětější Trojice, na další straně známý židovský obchod, no už jsme zase na břehu svahu naproti kostelnímu portálu (přes silnici). Pro toto místo však nemáme žádnou relevantní historickou fotografii.

Druhé možné místo, které jsme nabízeli, je před domem Škárkových. Byl to dům číslo 1 v Českých Křídlovicích, místo bylo až do 30. let 20. století důležitou křižovatkou na tehdejší hlavní křídlovické silnici, která vedla od domu paní Moudré a vyústila až u Juřenových pod klášterem. Tam, kde jezdíme dnes (kolem kostela) vedla pouze úvozová cesta. Pro toto místo nejvíce hovoří jediná dochovaná fotografie císařova pomníku. Ale i zde nás při podrobném zkoumání aktuální fotografie a fotografie z počátku 60. let přepadne drobná pochybnost.

Pomníky císaře Františka Josefa I. byly slavnostně odhalovány v mnoha českých a moravských městech po roce 1910. Vím např. o podobném na náměstí v Jaroslavicích z roku 1911, kde navíc ještě na podzim téhož roku odhalili i pomník císaře Josefa II. K odhalování těchto pomníků docházelo ve chvíli, kdy se režim cítil ohrožen a snažil se dát navenek sílu své moci. O tom, že by se tyto pomníky běžně odhalovaly na vesnicích, nevím. Je svým způsobem docela zvláštní (ale na druhou stranu i pro současné Božice docela typické), že u nás byl pomník císaře pána rovněž odhalen. Kdy k tomu došlo zatím nevím, ale na základě výše uvedeného bych odhadoval rok 1912. Po roce 1918, po vyhlášení Republiky československé, byly tyto symboly starého mocnářství šmahem odstraňovány, a to - jak vidno - i v obcích, kde výrazně převažovalo německy mluvící obyvatelstvo. Kdy k tomu došlo v Božicích taky zatím nevím, ale vzhledem k tomu, že se nová československá moc konstituovala velmi energicky od roku 1921, vůbec bych se nedivil, že právě v tomto roce byl císařský pomník odstraněn. Pokud tomu tak bylo, stál božický císařský pomník necelých 10 let. Pak taky není divu, že nezůstal v hlubším povědomí občanů. Fotografie pomníku máme zachovanou, ale žádných jiných informací jsem se zatím nedopídil. O osudu sochy nepíše nic ani A. Pfister ve své kronice Božic a Českých Křídlovic. Dokonce ji tam ani nezmiňuje (aspoň já jsem na žádnou zmínku nenarazil).

Svou původní úvahu jsem zakončil moudrem: Tak zkuste někdo pátrat se mnou. Šikovných mladých lidí, kteří se zajímají o historii, jsem tady poznal dost a pamětníků, kteří si skutečně něco pamatují, taky. Tak bychom se měli nějakého výsledku dobat. Co říkáte, vážení čtenáři?

Článek jsem ale stále odkládal a nakonec nepublikoval (připravený jsem ho měl 1.11.2010). Až minulý týden jsem se zase po čase dostal i k tomuto materiálu – a ejhle! Jedna historická pohlednice Křídlovic mi vnukla kacířskou myšlenku: To, že socha stála v Křídlovicích se zdá neoddiskutovatelné právě podle fotografie, ale i podle jiných indicií. To, že musela stát blízko nějaké jiné význačné křídlovicko-božické budovy nebo na důležitém místě, je též evidentní. Ta nová myšlenka mě vlastně napadla, když jsem nedávno psal o historii božických poštovních budov a panu prelátovi Maxu Mayerovi. Pan prelát byl průkopníkem myšlenky, která ožila v Božicích za starostování Ing. Zdeňka Čurdy: propojit vizuálně, tj. stavebně obě obce České Křídlovice a Božice! A tak pan prelát v době, kdy byl teprve pár let farářem v Křídlovicích, navrhl, aby se budova nové pošty postavila přibližně uprostřed spojnice obou obcí v tehdejší proluce mezi kostelem a okrajem Božic (dnešní Tarabovo), tam kde byly později kanceláře národního výboru a knihovna. To se stalo v letech 1887 – 1888! Teprve po válce, koncem roku 1945 byla pošta přestěhována tam, kde si ji většina občanů pamatuje. Za dalších pár let uzrála hlavní myšlenka pana preláta – postavit v Božicích moderní sociální zařízení – azylový dům a útulek pro opuštěné děti! Tak jako v dnešní době, započala mohutná kampaň na podporu stavby. Pan prelát byl dostatečně vlivnou a známou

osobou v určitých kruzích jižní Moravy i dolnorakouského příhraničí, aby se mu pro jeho myšlenku podařilo získat důležité mecenáše. Mezi nimi byla Marie Gabriela, (dcera Karla Theodora, což byl bratr císařovny Alžběty zvané „Sissi“, a tato Sissi byla manželkou císaře Františka Josefa I.), která převzala nad stavbou „malé budovy“ kláštera protektorát, tj. záštitu. Budova byla slavnostně otevřena v roce 1895, jak dosvědčuje letopočet na dlažbě ve vchodu do budovy. Druhá monumentálnější čtyřpodlažní budova penzionátu pro dívky se stavěla až za 10 let! Císařský pomník asi někdy v roce 1912. Zdůrazňuji, asi!

Když jsem si dal všechny tyto indicie dohromady a při prohlížení historických fotografií naší obce, najednou jsem nabyl dojmu, že pomník císaře pána nemohli tehdejší občané našich obcí nechat postavit nikde jinde, než někde před klášterem, naproti tehdejší pošty a četnické stanice. I když ta střecha mi pořád nějak nesedí a ten val pod sochou taky ne, i podezdívka a plot a okna budovy jsou trochu jiné... . Tak co tomu říkáte, vážení čtenáři?

Ladislav Nevřkla

P. S. Nebo že bychom přeci jenom měli začít pátrat i v Božicích?

Obrázek 70 - Socha císaře FJI v Božicích

Zdroj: probozice.blogspot.com

4.12 Sochy císaře FJI v Brně

Pohlednice z Brna za časů c. a k.

Vyšla již sedmnáctá kniha historických pohlednic a fotografií, které si všímají atmosféry první světové války ve městě

Brno - Do časů mocnářství a první světové války v Brně zavede zájemce kniha starých fotografií a pohlednic. Kniha s podtitulem Brno vojenské zachytila atmosféru rakouskouherského mocnářství v městských kasárnách, lazaretech a barákové nemocnici.

Jiná tvář války

V nové knize pohlédnete do tváří vojáků, velitelů, ošetřujících sester a podíváte se na často už neexistující budovy a místa. „Chceme zpestřit naši ediční řadu, která se dosud věnovala starým pohlednicím z jednotlivých městských částí Brna,“ řekl nakladatel Vladimír Filip. Nová kniha z jeho produkce je už sedmnáctým svazkem v ojedinělé řadě. Vojenské historii Brna už věnoval předchozí knihu. Tento díl však zachytil zejména kasárny, kadetní školy a vojenské slavnosti z posledních roků Rakouska-Uherska. „Nynější svazek se věnuje období první světové války,“ dodal Filip k publikaci, které dominují brněnské provizorní lazarety či sbírkové akce na podporu vdov, sirotků či zanedbaných dětí..

Fotka místo pohlednice

Jak sběratel a nakladatel Filip zdůrazňuje, obrazový materiál obsahuje klasické pohlednice, ale hlavně fotografie, které si lidé posílali místo nich. To je podle nakladatele velmi zajímavý jev, který přinesla právě první světová válka. Celkem nyní přetiskl sto padesát sedm záběrů. „Většina pochází ze sbírek mých nebo sběratele a nadšence do vojenské historie Vlastimila Schildbergera,“ dodal Filip. Nashromáždil však prý tolik obrazového materiálu, že mu vystačí ještě na další svazek pohledů na Brno v období první světové války. „Na odesílaných fotografiích jsou nejen razítka příslušných vojenských útvarů, ale též jména vojáků a často i zajímavé informace, které sdělovali domů,“ upozornil Filip. To vše z těchto exemplářů činí velmi hodnotné historické dokumenty..

Císař pán v Brně

Nejstarší záběry v knize jsou datovány rokem 1892, kdy se císař František Josef I. v Brně zúčastnil IV. rakouských spolkových střeleb. Naopak nejmladší vyobrazení spadají do posledních dnů první světové války v roce 1918. „Zařadili jsme třeba pohlednici budovy německé vyšší dívčí školy na Deblínské ulici, která sloužila také jako vojenská nemocnice,“ poznamenal Filip. Dnes již neexistující budova stála přesně v místech, kde se dnes vypíná Janáčkovo divadlo. Jinou lahůdkou jsou fotografie přímo z fronty nebo třeba snímek zachycující sochaře Františka Fabiánka při práci na monumentální soše císaře, která byla v den jeho narozenin roku 1916 odhalena v brněnské barákové nemocnici.

Pořadové číslo 2547

„Pohlednic a fotek z vojenského Brna je neuvěřitelné množství a vesměs jsou velmi zajímavé,“

připomíná vydavatel Filip. Sám vlastní největší sbírku brněnských pohlednic, která čítá přes deset tisíc exponátů a tvoří základ vydávaných knih. Filip už od prvního svazku čísluje přetištěné pohlednice. Nyní došel k číslu 2547 publikovaných snímků. Všechny tyto obrázky prošly poštou. Pohlednice z přelomu 19. a 20. století lze skutečně chápat jako výjimečné dokumenty dobového života a třeba i módy. „Později se pohledy staly nudnou záležitostí a jejich původní význam se vytratil,“ lituje Filip. Nyní shromažďuje materiál na knihu Nejstarší fotografie města Brna. „Vřele uvítáme zapůjčení nebo prodej materiálů do roku 1925,“ dodal vydavatel. Více informací na www.knihyfilip.cz.

04.01.2007 - LUBOŠ MAREČEK - str. 05

Zdroj: Regionální mutace | Mladá fronta DNES – jižní Vydáno: 21.02.2007

Socha FJI v areálu barákové nemocnice č.3

Provoz ve válečné barákové nemocnici č.3 byl zahájen 26.4.1915. Nemocnice se nacházela v areálu vojenského cvičiště mezi dnešními ulicemi Tábor-Chodská-Jana Babáka.

Po vypuknutí 1. světové války bylo nezbytně nutné připravit pro raněné vojáky provizorní nemocnice. V Brně byla největší z nich vybudována v přízemních, převážně dřevěných barácích postavených na vojenském cvičišti západně od jezdeckých kasáren. Měla kapacitu 2000 lůžek a jejím velitelem byl štabní lékař MUDr. Palik. Její oficiální název byl C. a k. záložní nemocnice č. 3 (K. u. k. Reserve-Spital Nr. 3 Brünn, Asperngasse)

Zdroj: Ladislav Bartoš www.encyklopedie.brna.cz

Obrázek 71 - Vstup do barákové nemocnice

Pro posílení bojového ducha vojáků byla za účasti důstojnictva i brněnské honorace dne 18. srpna 1916 na volném prostranství mezi baráky odhalena socha „císařpána“ Františka Josefa I. v nadživotní velikosti. Ani toto velkolepé gesto oslavující narozeniny starého mocnáře, spojené s masivní válečnou propagandou, však Rakousku válku nevyhrálo. Obličejové tehdejších „landvéráků“ a válečných invalidů na dochovaných fotografiích ostatně prozrazují cokoli jiného než fanatické nadšení či chuť sloužit až do roztrhání těla (v případě občanů české národnosti to samozřejmě platilo dvojnásob). Pravděpodobně dávali přednost procházkám po pečlivě upravených

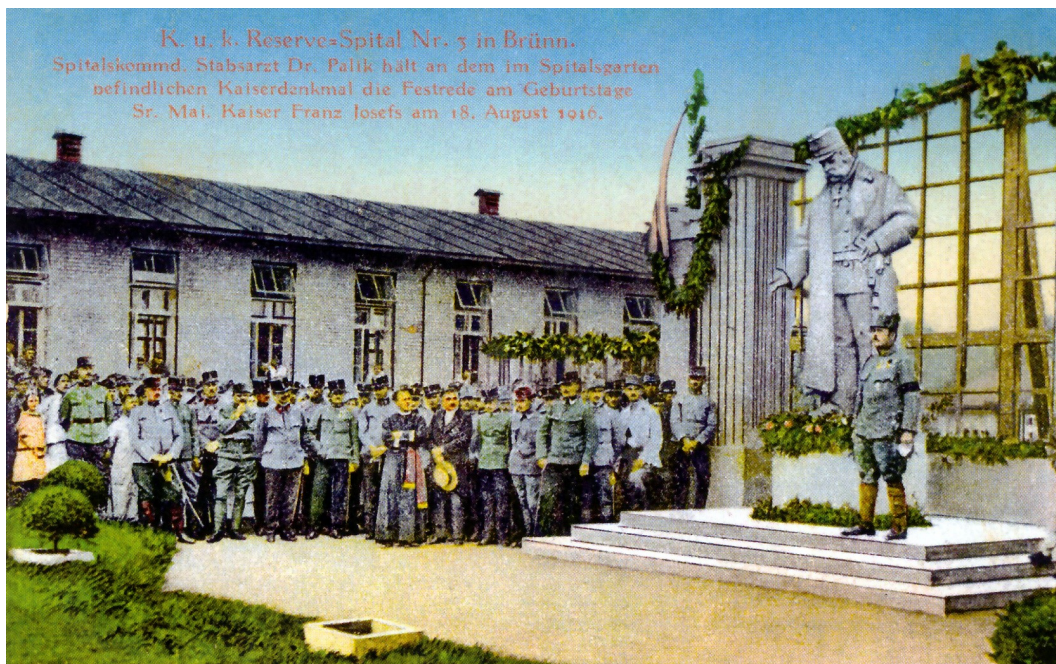
cestičkách (tuhá vojenská kázeň platila i zde) a vyhřívání na slunci s vědomím, že ze všech prodělaných válečných štací není město Brno ani zdaleka tou nejhorší...

Zdroj: Jiří Skoupý, Mlčící múzy www.hvezdarna.cz/kravihora

Obrázek 72 - Sochař Antonín Fabiánek v ateliéru r. 1916

Obrázek 73 - Odhalení sochy FJI v den jeho narozenin 18. 8. 1916.

Zdroj: Brno - staré pohlednice XVII, vydal Ing. Vladimír Filip

František Fabiánek a Tvarožná

František Kopecký:

Nahlédneme-li do Pamětní knihy naší obce, setkáme se na několika místech se jménem Františka Fabiánka. Konkrétně jsou to zápisy o odhalení pomníku Václava Kosmáka, pomníku padlým z I. světové války a o pamětní desce mučenému starostovi Stanislavu Veselému. Připomeňme si Františka Fabiánka, který je jednou z mnoha osobností z různých oborů lidské činnosti, které naši obec navštívily. Budoucí sochař František Fabiánek se narodil 14. října 1884 v Boskovicích, po absolvování základní školy se vyučil kameníkem. Z rodného města odešel do Hořic, kde absolvoval kamenosochařskou školu. Následovalo studium pražské Akademie výtvarných umění v letech 1905–9 u profesora Josefa Václava Myslbeka (*20. 6. 1848 +2. 6. 1922). V roce 1910 soukromě studoval u známého Augusta Rodina v Paříži. Následovala studijní cesta do Itálie. Jeho oborem se stala monumentální plastika pro architekturu, podobizny a drobná žánrová plastika. Jako voják v I. světové válce se zařadil mezi ruské legionáře, z Ruska si přivezl i manželku. Z jeho díla uvedu například sochu Světlonošky v Boskovicích, sochu známého mecenáše architekta Josefa Hlávky, pomník kněze a hudebního skladatele Pavla Křížkovského v sadech pod brněnským Špilberkem a sochy prezidenta T. G. Masaryka v Karviné a Šumperku. Je autorem sochařské výzdoby v dětském pavilonu Zemského sanatoria v Jevíčku a v hospodářských školách v Olomouci, Židlochovicích a Valašských Kloboukách. Na Ústředním hřbitově v Brně je řada jeho plastik (J. Máša, J. Auerswald, J. Kratochvíl). Je znám jako autor série plastik Hymna všelidskosti.

Kromě samostatných výstav v Hradci Králové (1911 a 1913) se zúčastnil několika kolektivních výstav.

Ve Tvarožné se ocitnul přičiněním Jana Švábenského a pro obec postupně vytvořil pomník s litinovým portrétním medailonem P. Václava Kosmáka (1923) a pomník padlým v I. světové válce (1927). Jako autor je zmíněn i u podstavce sochy sv. Jana Nepomuckého na návsi, jak to říká restaurátorská zpráva pana Pavůčka z 12. října 2002. Jeho dílem je také bronzová portrétní plaketa na pamětní desce dřívějšího starosty Stanislava Veselého (1946).

Tvarožnou a hlavně doc. Vladimíra Drápala navštívil i v pozdějších letech. Žil v brněnské Masarykově čtvrti a zde také 3. prosince 1967 zemřel.

Prameny:

Nový slovník československých výtvarných umělců, díl I, Ostrava 1993, str. 202.

Nová encyklopedie českého výtvarného umění, A-M, Praha 1995, str. 169.

Pamětní kniha obce Tvarožná

Text jsem převzal z Tvaroženského zpravodaje březen-duben 2007. V článku je i fotografie Františka Fabiánka (pozn. aut.)

Další brněnské sochy

Další pomník FJI stál na adrese Hybešova 17/01. Byl postaven v roce 1900, před budovou ve dvoře, odstraněn po roce 1918. Autorem byl atelier Hansmann a Stürmer Brno. Odhalení se konalo při otevření budovy Brněnského ozbrojeného měšťanského střeleckého sboru.

Zdroj: "Pamětní desky a pomníky v Brně. (Soupis pamětních desek a pomníků existujících či již jen prameny doložených na území města Brna)"

Třetí pomník byl v Komárově v parčíku na Mariánském náměstí

Na podstavci z navršených kamenů a rostlinné výzdoby byla umístěna socha císaře v nadživotní velikosti.

V Brně bylo i několik pamětních desek. Vše je na stránkách www.encyklopedie.brna.cz

4.13 Socha císaře FJI v Horní Stropnici

V roce 1883 byla z jeho podnětu vysázena ovocná školka, z níž bylo až dodnes předáno majitelům zahrad ve školní obci 2405 stromků. Roku 1884 byly uspořádány dětské slavnosti, čtyři roky nato slavnosti vánoční (Christbaumfeste). V téže roce 1888, ve kterém se slavilo jubileum čtyřicetiletého panování našeho císaře, byl na náměstí v Horní Stropnici založen tak zvaný "Kaiserpark". V letech 1899-1904 založil pan Steinko čtyři školní nadace. Roku 1893 došlo k ustavení raiffeisenky (Raiffeisenkassa), která dodnes rozvíjí blahodárnou činnost. **Dne 17. července 1898** byl v "císařském parku" k věčné připomínce jubilea padesátileté vlády Jeho Veličenstva slavnostně odhalen a obci Horní Stropnice předán památník císaře Františka Josefa I., pořízený ze sbírek, které pan Steinko inicioval.

Franz Steinko (1850 – 1934)

Všechna městečka a vesničky, včetně těch nejmenších, mají své dějiny a řada z nich se také mohla pochlubit lidmi, kteří se jejich historií zabývali. Jednou z takových osobností byl

nepochybně i řídící učitel a zasloužilý vlastivědný pracovník Franz Steinko z Horní Stropnice. Franz Steinko se narodil 23. března 1850 v Rychnově nad Malší, kde vlastnil jeho otec Josef hospodářství. Steinko vychodil ve svém rodišti obecnou školu, absolvoval českou měšťanku v Týně nad Vltavou, dále hlavní školu a tři třídy u piaristů v Českých Budějovicích. Vzápětí se rozhodl pro dvouleté studium na českobudějovickém učitelském ústavu a roku 1869 mohl konečně nastoupit jako podučitel v Kaplici s ročním platem 140 zlatých. O rok později ještě složil zkoušky učitelské způsobilosti, což mu nestačilo, a proto navíc vystudoval vyšší hospodářský učitelský ústav v Děčíně – Libverdě.

Velmi významným ve Steinkově životě se stal rok 1881. Tehdy totiž nastoupil coby řídící učitel na čtyřtřídní obecnou školu v Horní Stropnici, v malebném městečku v podhůří Novohradských hor. V témže roce se v novém působišti také oženil s Aloisií (1856-1927), dcerou místního učitele Emanuela Ladenbauera, s níž měl celkem tři děti - Berthu, Roberta a Luisu.

Steinkova činnost ve Stropnici se rozhodně neomezila jen na školní práci. Pan řídící založil školní muzeum, lidovou knihovnu, stál u zrodu místního okrašlovacího spolku, Německého hospodářského spolku pro Stropnici a okolí, či při vzniku Raiffeisenky. V roce 1888 byl z jeho iniciativy zřízen na stropnickém náměstí tzv. „Kaiserpark“, v němž pak o deset let později odhalil spolu s tehdejší starostou Augustem Hauptmannem pomník císaře Františka Josefa I. Steinko se brzy stal uznávanou osobností v celé oblasti, řadu let zastával i funkci předsedy místní odbočky Böhmerwaldbundu, byl členem mnohých dalších sdružení. Roku 1899 mu dokonce c. a k. ministerstvo kultu a vyučování udělilo za příkladnou péči o školu nepříliš častý titul ředitele.

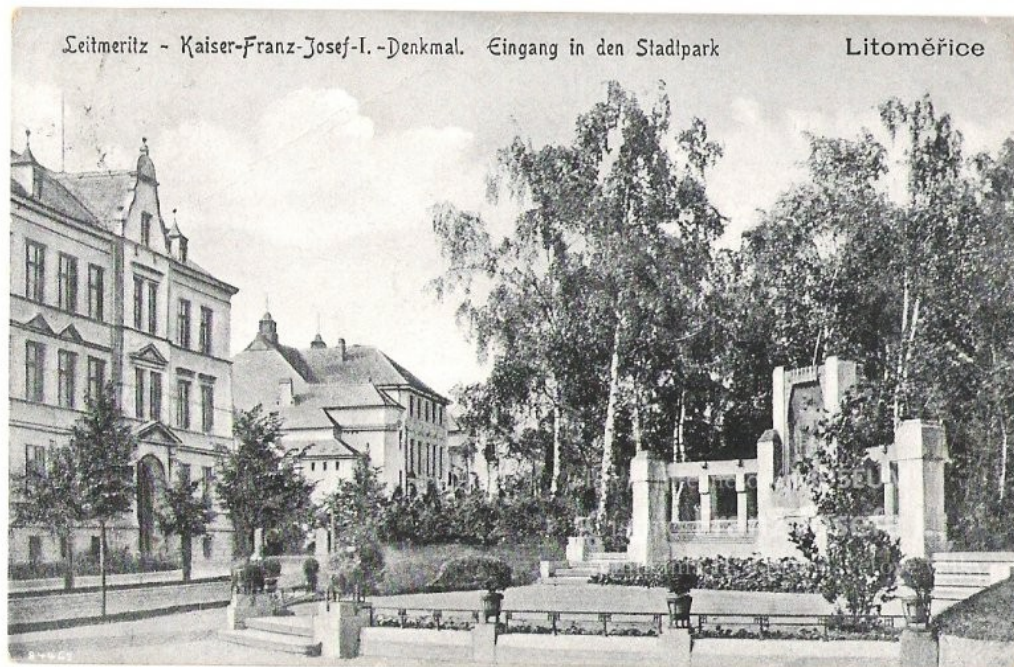
Zdroj: www.kohoutikriz.org

4.14 Památník císaře FJI v Litoměřicích

Obrázek 74 - Památník císaře FJI v Litoměřicích

Obrázek 75 - Památník císaře FJI v Litoměřicích

K tomuto pomníku se mi zatím nepodařilo nalézt žádné textové informace. (pozn. aut.)

4.15 Socha FJI z Malont na Šumavě

Ve farní kronice se dozvíme , že 6.6. 1911 byl odhalen pomník císaře Františka Josefa I., který byl pořízen německého svazu Šumavy .V červenci 1926 byl odhalen pomník válečníků z Malont z doby 1.světové války. Císař František Josef zmizel , byly postaveny dva kamenné granáty k jehlanu a přidána deska se seznamem padlých.

V roce 1946 byla i tato deska odstraněna a na jejím místě upevněna deska Bílá hora odčiněna.
Citováno z Průvodce virtuální naučnou stezkou Malonty,
autoři žáci 6. třídy ZŠ Malonty 2010/2011

4.16 Nové Město na Moravě

Evangelický kostel v Novém Městě na Moravě

Po složitém jednání se zástupci města bylo rozhodnuto stavět na Husím rynku, dnešním Komenského náměstí. Sice na bahnitě půdě po zavezeném rybníčku, zato uprostřed města. Během léta 1784 byla postavena modlitebna, jednoduchá stavba bez věže, jak muselo odpovídat předpisům. 20. května 1801 vypukl v Novém Městě požár. Po ohni byla poničená modlitebna pokryta střechou, ale bez stropu, nebyla ani podlaha. V roce 1824 shledal krajský hejtman z Jihlavy stavbu nedůstojnou posvátnému účelu. Náklady na přestavbu však převyšovaly možnosti členů evangelického sboru, a proto byly provedeny jen nejnutnější opravy. Modlitebna sloužila ještě dalších padesát let. V roce 1875 rozhodlo staršovstvo, „aby se na místě již chatrné modlitebny postavil nový chrám.“

K postavení chrámu bylo třeba značných finančních prostředků. K jejich získání bylo vynaloženo nesmírné úsilí. Základní kámen byl položen v květnu 1897. Stavělo se podle projektu vídeňského architekta Glasera, na stavbu dohlížel místní stavitel Jan Sadílek.

Rozloučení s toleranční modlitebnou se konalo 7. srpna 1898 a o měsíc později, 8. a 9. září 1898 byl slavnostně posvěcen nový chrám, jehož novorenesanční krása přitahovala důstojnou elegancí. Barokní stůl Páně byl přenesen ze staré modlitebny.

Na místě bývalé modlitebny byl nejprve postaven pomník císaře Františka Josefa I., po vzniku Československé republiky byl pak nahrazen pomníkem Jana Amose Komenského, který zde stojí dodnes.

4.17 Pomník FJI na Pradědu

Vrchol Pradědu od nepaměti přitahoval pozornost nejen místních usedlíků, kteří využívali horské louky k pastvě skotu, ale také pacientů z nedaleké Karlovy Studánky a později také turistické obce. Po jejich příchodu netrvalo dlouho a na jeho vrcholu vyrostla řada staveb, o kterých pojednávají samostatné kapitoly (rozhledna, Poštovní chata a horské chaty Ovčárna, Barborka a Kurzovní). Méně známé jsou však menší stavby na jeho vrcholu - hraniční kameny či pomníky.

V r. 1898 celá habsburská říše oslavovala 50leté výročí nastoupení císaře Františka Josefa na trůn,

a tak těsně pod vrcholem Pradědu byl vybudován v upomínku na tuto událost císaři pomník, pod nímž byly následně z kosodřeviny vysázeny iniciály F J I (František Josef I.) s korunou, jež tvořily jakýsi samostatný háj. Nejvíce zarážející na celé věci však je, že se spolek ve svém časopise o této události v podstatě vůbec nezmínil, ačkoliv šlo nepochybně o významnou událost, navíc na téměř kultovním místě spolku. Také proto dnes už není známo, kdo zde tento pomník nechal vystavět. Lze se jen dohadovat, že zadavatelem pomníku byla buďto zemská vláda v Opavě, nebo, což je pravděpodobnější, Řád německých rytířů. Jeho velmistrem byl ostatně již tradičně příslušník habsburského rodu, tehdy arcivévoda Evžen. V Mayerově průvodci z r. 1900 od Davida Letznera se pak pouze uvádí, že: „několik minut jižně pod vrcholem je vyzděný podstavec s mramorovou deskou a nápisem: 1848-1898, Kaiser-Franz-Josef-Jubiläumshain, begründet 1898“ (1848-1898, jubilejní háj císaře Františka Josefa, založen 1898). Háj údajně existuje dodnes, byť již značně zarostlý. Deska s nápisem byla z pomníku odstraněna údajně již v r. 1919.

Aktivita turistů na Pradědu inspirovala vedení Slezského pěveckého svazu, aby zde postavila pomník svému domácímu slezskému hudebnímu skladateli Eduardu Schönovi z Andělské Hory (Engel-sberg), známého pod uměleckým pseudonymem E. S. Engelsberg. Za tímto účelem hodlala využít zde již stojícího pomníku, jenž zde byl postaven v r. 1898 u příležitosti 50. výročí vlády císaře Františka Josefa I. Pomník stál nepovšimnut jižně od rozhledny a většině turistů byl jeho původní význam nejspíš neznám. Dokonce i takový znalec Jeseníků, jako byl přední činovník Klubu českých turistů Jaroslav Dostál, napsal ve svém průvodci po Jeseníkách, že „níže směrem k Ovčárně nachází se sesouvající se památník kteréhosi německého panovníka.“ Dlužno dodat, že byl jediným, kdo se o existenci pomníku v této době vůbec zmínil. Vedení pěveckého svazu se spojilo s vedením bruntálské sekce, vymohlo si příslušné povolení od velmistra Řádu německých rytířů a nechalo stavitelem Gritznerem okolí pomníku vkusně upravit, okolí posázet lavičkami a pomník samotný pak opravit a místo zničené desky, upomínající na císaře pána, zasadit tabuli z tmavočerveného mramoru s nápisem: „Dem Sänger der Heimat E. S. Engelsberg, 1935“ (Vlasteneckému pěvci E. S. Engelsbergovi, 1935). Kromě toho zde byly umístěny erby Řádu německých rytířů – ten nad velkou deskou, a Moravsko-slezského sudetského horského spolku a Slezského pěveckého svazu – ty vlevo a vpravo pod ní. Náklady na pamětní tabuli spolek vyčísлил na 2 487,45 Kč.

Po vybudování pomníku bylo provedeno – jak jinak – 11. srpna 1935 jeho slavnostní vysvěcení, což byla opět příležitost k velké lidové slavnosti, k níž byli přizváni jak členové turistického spolku, tak členové všech pěveckých organizací ze Slezska i Moravy.

Obrázek 76 - Pomník FJI na Pradědu

Obrázek 77 - Pomník FJI na Pradědu

Zdroj: internetové stránky města Jeseník

4.18 Pomník císaře FJI ve Višňové na Frýdlantsku

Obrázek 78 - Višňová na Frýdlantsku, svěcení pomníku císaře FJI 1908

Zdroj: www.frydlantsko.com

Obrázek 79 - Pomník císaře FJI ve Višňové 1908

Zdroj: www.frydlantsko.com

Obrázek 80 - Fotokopie pohlednice z r. 1910

Obec Višňová leží ve Frýdlantském výběžku, v severní části Libereckého kraje. Je tvořena devíti osadami, z nichž nejstarší je Višňová, založená roku 1334, dále Andělka 1340, Předlance 1373, Víska 1396, Poustka 1444, Saň 1457, Loučná 1457, Minkovice 1768 a Filipovka 1725. Část obcí získala své dnešní jméno až po druhé světové válce. Většinu obyvatel tvořili do konce II. světové války Němci. Po osídlení tu žijí lidé teprve ve třetí generaci, přišli z vnitrozemí, Podkarpatské Ukrajiny, Jugoslávie, Řecka, Slovenska aj. Obec Višňová leží v nivě řeky Smědé se sklonem do

Žitavské pánve, od které ji oddělují umělé hory vzniklé z výsypek povrchového dolu Turów v Polsku, protějškem je panorama Jizerských hor.

5. Závěr

Končí soupis míst, na kterých se mi podařilo nalézt sochy císaře Františka Josefa I. v reálném stavu nebo pouze virtuálně na internetu a v knihách.

Z výše uvedeného textu vyplývá následující termínové pořadí v odhalení soch FJI:

Hranice na Moravě	26. 6. 1898
Horní Stropnice	17. 7. 1898
Olomouc	2. 12. 1898

24 míst se sochami nebo památníky FJI je slušný počet.

Měli lidé císaře rádi nebo ho nenáviděli?

Byla monarchie zkonstatělá tak, že neměla šanci na lepší uspořádání, jak ho chtěli zavést následníci Františka Josefa I?

Prosperita 1. republiky vznikla po rozpadu monarchie nebo jen pokračovalo dílo započaté za panování císaře Františka Josefa I.?

To jsou těžké otázky na něž se budou složitě hledat odpovědi, pokud se najde někdo, kdo se do toho pustí.

Strávil jsem hledáním soch a památníků příjemnou dobu. Děkuji za ni.